

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

മഹർഷി വേദവ്യാസപ്രണീതം ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

॥ ദ്വിതീയഃ സ്കന്ധഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

വിഷയസൂചി

1	പ്രഥമോദ്യായഃ	2
2	ദ്വിതീയോദ്യായഃ	8
3	തൃതീയോദ്യായഃ	15
4	ചതുർഥോദ്യായഃ	19
5	പഞ്ചമോദ്യായഃ	23
6	ഷഷ്ഠോദ്യായഃ	28
7	സപ്തമോദ്യായഃ	34
8	അഷ്ടമോദ്യായഃ	43
9	നവമോദ്യായഃ	47
10	ദശമോദ്യായഃ	53

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ പ്രഥമോദ്യായഃ ||

ശ്രീശുക ഉവാച

വരീയാനേഷ തേ പ്രശ്നഃ കൃതോ ലോകഹിതം നൃപ |
ആത്മവിത്സമ്മതഃ പുംസാം ശ്രോതവ്യാദിഷു യഃ പരഃ || 1 ||

ശ്രോതവ്യാദീനി രാജേന്ദ്ര നൃണാം സന്തി സഹസ്രശഃ |
അപശ്യതാമാത്മതത്ത്വം ഗൃഹേഷു ഗൃഹമേധിനാം || 2 ||

നിദ്രയാ ഹ്രിയതേ നക്തം വ്യവായേന ച വാ വയഃ |
ദിവാ ചാർഥേഹയാ രാജൻ കുടുംബഭരണേന വാ || 3 ||

ദേഹാപത്യകലത്രാദിഷ്യാത്മസൈന്ധവേഷ്യസത്ത്വപി |
തേഷാം പ്രമത്തോ നിധനം പശ്യന്നപി ന പശ്യതി || 4 ||

തസ്മാദ്ഭാരത സർവാത്മാ ഭഗവാനീശ്വരോ ഹരിഃ |
ശ്രോതവ്യഃ കീർത്തിതവ്യശ്ച സ്മർതവ്യശ്ചൈച്ഛതാഭയം || 5 ||

ഏതാവാനു സാംഖ്യയോഗാഭ്യാം സ്വധർമപരിനിഷ്ഠയാ |
ജൻമലാഭഃ പരഃ പുംസാമന്തേ നാരായണസ്മൃതിഃ || 6 ||

പ്രായേണ മൂനയോ രാജൻ നിവൃത്താ വിധിഷേധതഃ |
നൈർഗുൺയസ്ഥാ രമന്തേ സു ഗുണാനുകഥനേ ഹരേഃ || 7 ||

ഇദം ഭാഗവതം നാമ പുരാണം ബ്രഹ്മസമ്മിതം |
അധീതവാൻ ദ്വാപരാദൗ പിതൂർദ്വൈപായനാദഹം || 8 || 8

പരിനിഷ്ഠിതോപി നൈർഗുൺയ ഉത്തമശ്ലോകലീലയാ |
ഗൃഹീതചേതാ രാജർഷേ ആഖ്യാനം യദധീതവാൻ || 9 || 9

തദഹം ത്വേദിയാസ്യാമി മഹാപൗരുഷികോ ഭവാൻ |
യസ്യ ശ്രദ്ധയാമാശു സ്യാൻമുകുന്ദേ മതിഃ സതീ || 10 || 10

ഏതന്നിർവിദ്യാനാനാമിച്ഛതാമകുതോഭയം |
യോഗിനാം നൃപ നിർണീതം ഹരേർനാമാനുകീർതനം || 11 || 11

കിം പ്രമത്തസ്യ ബഹുഭിഃ പരോക്ഷേർഹായനൈരിഹ |
വരം മുഹൂർതം വിദിതം ഘടതേ ശ്രേയസേ യതഃ || 12 || 12

ഖദ്യാംഗോ നാമ രാജർഷിർജ്ഞാത്യേയത്താമിഹായുഷഃ |
മുഹൂർതാത്സർവമുത്സൃജ്യ ഗതവാനഭയം ഹരിം || 13 || 13

തവാപ്യേതർഹി കൗരവ്യ സപ്താഹം ജീവിതാവധിഃ |
ഉപകൽപയ തത്സർവം താവദ്യത്സാമ്പരായികം || 14 || 14

അന്തകാലേ തു പുരുഷ ആഗതേ ഗതസാധ്യസഃ |
ഛിന്ദ്യാദസംഗശരസ്ത്രേണ സ്പൃഹാം ദേഹ്യേനു യേ ച തം || 15 || 15

ഗൃഹാത്പ്രവ്രജിതോ ധീരഃ പുൺയതീർഥജലാപ്തതഃ |
ശുചൗ വിവിക്ത ആസീനോ വിധിവത്കൽപിതാസനേ || 16 || 16

അഭ്യസേൻമനസാ ശുദ്ധം ത്രിവൃദ്ബ്രഹ്മാക്ഷരം പരം |
മനോ യച്ഛേജ്ജിതശ്യാസോ ബ്രഹ്മബീജമവിസ്മരൻ || 17 || 17

നിയച്ഛേദ്വിഷയേദ്യോക്ഷാൻ മനസാ ബുദ്ധിസാരമിഃ |
മനഃ കർമ്മദിരാക്ഷിപ്തം ശുഭാർഥേ ധാരയേദ്ധിയാ || 18 || 18

തത്രൈകാവയവം ധ്യായേദവ്യുച്ഛിന്നേന ചേതസാ |
 മനോ നിർവിഷയം യുക്ത്യാ തതഃ കിഞ്ചന ന സുരേത് |
 പദം തത്പരമം വിഷ്ണോർമനോ യത്ര പ്രസിദതി || 19 || 19

രജസ്സമോദ്യാമാക്ഷിപ്തം വിമുഢ്യം മന ആത്മനഃ |
 യച്ഛേദധാരണയാ ധീരോ ഹന്തി യാ തത്ക്യതം മലം || 20 || 20

യസ്യാം സന്ധാർയമാണായാം യോഗിനോ ഭക്തിലക്ഷണഃ |
 ആശു സമ്പദ്യതേ യോഗ ആശ്രയം ഭദ്രമീക്ഷതഃ || 21 || 21

രാജോവാച
 യഥാ സന്ധാർയതേ ബ്രഹ്മൻ ധാരണാ യത്ര സമ്മതാ |
 യാദ്യശീ വാ ഹരേദാശു പുരുഷസ്യ മനോമലം || 22 || 22

ശ്രീശുക ഉവാച
 ജിതാസനോ ജിതശ്യാസോ ജിതസംഗോ ജിതേന്ദ്രിയഃ |
 സ്ഥൂലേ ഭഗവതോ രൂപേ മനഃ സന്ധാരയേദ്ധിയാ || 23 || 23

വിശേഷസ്തസ്യ ദേഹോഽയം സ്ഥവിഷ്ടശ്ച സ്ഥവീയസാം |
 യത്രേദം ദൃശ്യതേ വിശ്വം ഭൂതം ഭവ്യം ഭവച്ച സത് || 24 || 24

ആണ്യകോശേ ശരീര്യേന്ദ്രീൻ സപ്താവരണസംയുതേ |
 വൈരാജഃ പുരുഷോ യോഽസൗ ഭഗവാൻ ധാരണാശ്രയഃ || 25 || 25

പാതാലമേതസ്യ ഹി പാദമൂലം
 പഠന്തി പാർഷ്ണിപ്രപദേ രസാതലം |
 മഹാതലം വിശ്വസ്യജ്ജ്വലിമ ഗുൽഫൗ
 തലാതലം വൈ പുരുഷസ്യ ജംഘേ || 26 || 26

ദ്വേ ജാനുനീ സുതലം വിശ്വമൂർതേ -
 രൂരുദ്വയം വിതലം ചാതലം ച |

മഹീതലം തജ്ജഘനം മഹീപതേ
നദസ്തലം നാദിസരോ ഗൃണന്തി || 27 || 27

ഉരഃസ്ഥലം ജ്യോതിരനീകമസ്യ
ഗ്രീവാ മഹർവദനം വൈ ജനോഽസ്യ |
തപോ രരാടീം വിദുരാദിപുംസഃ
സത്യം തു ശീർഷാണി സഹസ്രശീർഷ്ണഃ || 28 || 28

ഇന്ദ്രാദയോ ബാഹവ ആഹുരുസ്രാഃ
കർണൗ ദിശഃ ശ്രോത്രമമുഷ്യ ശബ്ദഃ |
നാസത്യദസ്രൗ പരമസ്യ നാസേ
പ്രാണോഽസ്യ ഗന്ധോ മുഖമഗ്നിരിദ്ധഃ || 29 || 29

ദ്യൗരക്ഷിണീ ചക്ഷുരഭൂത്പതംഗഃ
പക്ഷ്യാണി വിഷ്ണോരഹനീ ഉദേ ച |
തദ്ഭൂവിജുംഭഃ പരമേഷ്ടിധിഷ്ഠ്യ -
മാപോഽസ്യ താലു രസ ഏവ ജിഹ്വാ || 30 || 30

മരന്ദാസ്യനന്തസ്യ ശിരോ ഗൃണന്തി
ദംശ്രോ യമഃ സ്നേഹകലാ ദ്വിജാനി |
ഹാസോ ജനോൻമാദകരീ ച മായാ
ദുരന്തസർഗോ യദപാംഗമോക്ഷഃ || 31 || 31

വ്രീഡോത്തരോഷ്ഠോഽധര ഏവ ലോഭോ
ധർമഃ സ്തനോഽധർമപഥോഽസ്യ പുഷ്പം |
കസ്തസ്യ മേന്ദ്രം വൃഷണൗ ച മിത്രൗ
കുക്ഷിഃ സമുദ്രാ ഗിരയോഽസ്ഥിസംഘാഃ || 32 || 32

നദ്യോഽസ്യ നാഡ്യോഽഥ തനുരുഹാണി
മഹീരുഹാ വിശ്വതനോർന്യപേന്ദ്ര |

അനന്തവീര്യഃ ശ്യാസിതം മാതരിശ്യാ
ഗതിർവയഃ കർമ ഗുണപ്രവാഹഃ || 33 || 33

ഈശസ്യ കേശാൻ വിദൂരംബുവാഹാൻ
വാസസ്തു സന്ധ്യാം കുരുവർയ ഭൂല്ലഃ |
അവ്യക്തമാഹൂർഹൃദയം മനശ്ച
സചന്ദ്രമാഃ സർവവികാരകോശഃ || 34 || 34

വിജ്ഞാനശക്തിം മഹിമാമനന്തി
സർവാത്മനോന്തഃകരണം ഗിരിത്രം |
അശ്യാശ്യാതർയുഷ്ടഗജാ നഖാനി
സർവേ മൃഗാഃ പശവഃ ശ്രോണിദേശേ || 35 || 35

വയാംസി തദ്യാകരണം വിചിത്രം
മനുർമനീഷാ മനുജോ നിവാസഃ |
ഗന്ധർവവിദ്യാധരചാരണാപ്ലരഃ
സ്വരസ്മൃതീരസുരാനീകവീര്യഃ || 36 || 36

ബ്രഹ്മാനനം ക്ഷത്രഭൂജോ മഹാത്മാ
വിഡൂരൂരംഘ്രിശ്രിതകൃഷ്ണവർണഃ |
നാനാഭിയാഭീജ്യഗണോപപന്നോ
ദ്രവ്യാത്മകഃ കർമ വിതാനയോഗഃ || 37 || 37

ഇയാനസാവിശ്വരവിഗ്രഹസ്യ
യഃ സന്നിവേശഃ കമിതോ മയാ തേ |
സന്ധാർയത്യേസ്മിൻ വപുഷി സ്ഥവിഷ്ഠേ
മനഃ സ്വബുദ്ധ്യാ ന യത്യേസ്മി കിഞ്ചിത് || 38 || 38

സ സർവധീവൃത്ത്യനുഭൂതസർവ
ആത്മാ യഥാ സ്വപ്നജനേക്ഷിതൈകഃ |

തം സത്യമാനന്ദനിധിം ഭജേത

നാൻയത്ര സഞ്ജ്ഞദ് യത ആത്മപാതഃ || 39 ||

39

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാദമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
ദ്വിതീയസ്കന്ധേ മഹാപുരുഷസംസ്ഥാനുവർണനേ പ്രഥമോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ദ്വിതീയോദ്യായഃ ||

ശ്രീശുക ഉവാച

ഏവം പുരാ ധാരണയാ്ഠിയോനി -

ർനഷ്ടാം സ്മൃതിം പ്രത്യവരൂധ്യ തുഷ്ടാത് |

തമാ സസർജ്ജേദമമോഘദൃഷ്ടി -

ർയഥാപ്യയാത് പ്രാഗ് വ്യവസായബുദ്ധിഃ || 1 ||

40

ശാബ്ദസ്യ ഹി ബ്രഹ്മണ ഏഷ പന്ഥാ

യന്നാമഭിർധ്യായതി ധീരപാർഥൈഃ |

പരിഭ്രമംസ്തത്ര ന വിന്ദത്യേർമാൻ

മായാമയേ വാസനയാ ശയാനഃ || 2 ||

41

അതഃ കവിർനാമസു യാവദർഥഃ

സ്യാദപ്രമത്തോ വ്യവസായബുദ്ധിഃ |

സിദ്ധ്യന്യഥാർഥേ ന യതേത തത്ര

പരിശ്രമം തത്ര സമീക്ഷമാണഃ || 3 ||

42

സത്യാം ക്ഷിതൗ കിം കശിപോഃ പ്രയാസൈ -

ർബാഹൗ സ്വസിദ്ധേ ഹൃപബർഹണൈഃ കിം |

സത്യഞ്ജലൗ കിം പുരുധാന്നപാത്രോ

ദിഗ്ഗൽകലാദൗ സതി കിം ദുകൂലൈഃ || 4 ||

43

ചീരാണി കിം പഥി ന സന്തി ദിശന്തി ഭിക്ഷാം
 നൈവാംഘ്രിപാഃ പരഭൃതഃ സരിതോപ്യശുഷ്യൻ |
 രുദ്ധാ ഗൃഹാഃ കിമജിതോവതി നോപസന്നാൻ
 കന്യാദ് ഭജന്തി കവയോ ധനദുർമദാസ്മാൻ || 5 ||

44

ഏവം സ്വചിത്തേ സ്വത ഏവ സിദ്ധ
 ആത്മാ പ്രിയോർമോ ഭഗവാനനന്തഃ |
 തം നിർവൃതോ നിയതാർമോ ഭജേത
 സംസാരഹേതുപരമശ്ച യത്ര || 6 ||

45

കന്യാം ത്വനാദ്യത്യ പരാനുചിന്താ -
 മൃതേ പശൂനസതീം നാമ യുഞ്ജ്യാത് |
 പശ്യഞ്ജനം പതിതം വൈതരൺയാം
 സ്വകർമജ്ഞാൻ പരിതാപാഞ്ജുഷാണം || 7 ||

46

കേചിത് സ്വദേഹാന്തർഹൃദയാവകാശേ
 പ്രാദേശമാത്രം പുരുഷം വസന്തം |
 ചതുർഭുജം കഞ്ജരമാംഗശംഖ -
 ഗദാധരം ധാരണയാ സ്മരന്തി || 8 ||

47

പ്രസന്നവക്ത്രം നലിനായതേക്ഷണം
 കദംബകിഞ്ജൽകപിശംഗവാസസം |
 ലസൻമഹാരതാഹിരൺമയാംഗദം
 സ്തുരൻമഹാരതാകിരീടകുണ്ഡലം || 9 ||

48

ഉന്നിദ്രഹൃത്പങ്കജകർണികാലയേ
 യോഗേശ്വരാസ്ഥാപിതപാദപൽലവം |
 ശ്രീലക്ഷ്മണം കൗസ്തുഭരതകന്ധര -
 മല്ലാനലക്ഷ്യാ വനമാലയാഽഽചിതം || 10 ||

49

വിഭുഷിതം മേഖലയാംഗുലീയകൈ -
 ര്മഹാധനൈർനൂപുരകങ്കണാദിഭിഃ |
 സ്തിഗ്ധാമലാകുഞ്ചിതനീലകുന്തലൈ -
 ര്വീരോചമാനാനഹാസപേശലം || 11 || 50

അദീനലീലാഹസിതേക്ഷണോൽലസ -
 ദ്ഭ്രൂഭംഗസംസൂചിതഭൂർയനുഗ്രഹം |
 ഇൗക്ഷേത ചിന്താമയമേനമീശ്വരം
 യാവൻമനോ ധാരണയാവതിഷ്ഠതേ || 12 || 51

ഏകൈകശ്യാംഗാനി ധിയാനുഭാവയേത് -
 പാദാദി യാവദ്ധസിതം ഗദാഭൃതഃ |
 ജിതം ജിതം സ്ഥാനമപോഹ്യ ധാരയേത്
 പരം പരം ശുദ്ധ്യതി ധീർയഥാ യഥാ || 13 || 52

യാവന്ന ജായേത പരാവര്യേന്ദ്രിൻ
 വിശ്വേശ്വരേ ദ്രഷ്ടുരി ഭക്തിയോഗഃ |
 താവത്ഥവീയഃ പുരുഷസ്യ രൂപം
 ക്രിയാവസാനേ പ്രയതഃ സ്മരതേ || 14 || 53

സ്ഥിരം സുഖം ചാസനമാസ്ഥിതോ യതി -
 ര്യദാ ജിഹാസുരിമമംഗ ലോകം |
 കാലേ ച ദേശേ ച മനോ ന സജ്ജയേത്
 പ്രാണാൻ നിയച്ഛേൻമനസാ ജിതാസുഃ || 15 || 54

മനഃ സ്വബുദ്ധ്യാമലയാ നിയമ്യ
 ക്ഷേത്രജ്ഞത ഏതാം നിനയേത് തമാത്മനി |
 ആത്മാനമാത്മൻയവരൂധ്യ ധീരോ
 ലബ്ധോപശാന്തിർവീരമേത കൃത്യാത് || 16 || 55

ന യത്ര കാലോനിമിഷാം പരഃ പ്രഭുഃ
 കുതോ നു ദേവാ ജഗതാം യ ഇൗശിരേ |
 ന യത്ര സത്യം ന രജസ്തമശ്ച
 ന വൈ വികാരോ ന മഹാൻ പ്രധാനം || 17 || 56

പരം പദം വൈഷ്ണവമാമനന്തി തദ് -
 യന്നേതി നേതീത്യതദുത്സിസ്യക്ഷവഃ |
 വിസൃജ്യ ദൗരാത്മ്യമനന്യസൗഹൃദാ
 ഹൃദോപഗുഹ്യാർഹപദം പദേ പദേ || 18 || 57

ഇത്ഥം മുനിസ്തുപരമേദ്യവസ്ഥിതോ
 വിജ്ഞാനദ്യഗീര്യസുരന്ധിതാശയഃ |
 സ്വപാർഷ്ണിനാപീഡ്യ ഗുദം തത്ത്വോനിലം
 സ്ഥാനേഷു ഷട്സൂന്നമയേജ്ജിതക്ലമഃ || 19 || 58

നാഭ്യാം സ്ഥിതം ഹൃദ്യധിരോപ്യതസ്മാ -
 ദുദാനഗത്യോരസി തം നയേൻമുനിഃ |
 തത്ത്വോനുസന്ധായ ധിയാ മനസ്വി
 സ്വതാലുമൂലം ശനകൈർനയേത || 20 || 59

തസ്മാദ്ഭൂവോരന്തരമുന്നയേത
 നിരുദ്ധസപ്തായതന്വോനപേക്ഷഃ |
 സ്ഥിത്യാ മുഹൂർതാർധമകുംഠദ്യഷ്ടി -
 ര്നിർഭിദ്യ മുർധൻ വിസൃജ്ഞേത്പരം ഗതഃ || 21 || 60

യദി പ്രയാന്യൻ നൃപ പാരമേഷ്യം
 വൈഹായസാനാമുത യദിഹാരം |
 അഷ്ടാധിപത്യം ഗുണസന്നിവാധേ
 സഹൈവ ഗച്ഛേൻമനസേന്ദ്രിയൈശ്ച || 22 || 61

യോഗേശ്വരാണാം ഗതിമാഹുരന്ത -
 ര്ബഹിസ്ത്രീലോക്യാഃ പവനാന്തരാത്മനാം |
 ന കർമഭിസ്താം ഗതിമാപ്സുവന്തി
 വിദ്യാതപോയോഗസമാധിഭാജാം || 23 || 62

വൈശ്യാനരം യാതി വിഹായസാ ഗതഃ
 സുഷുമാനയാ ബ്രഹ്മപഥേന ശോചിഷാ |
 വിധൂതകൽകോദ്യഥ ഹരേരുദസ്താത്
 പ്രയാതി ചക്രം നൃപ ശൈശുമാരം || 24 || 63

തദ്വിശ്വനാഭിം ത്വതിവർത്യ വിഷ്ണോ -
 രണീയസാ വിരജേനാത്മനൈകഃ |
 നമസ്ത്യതം ബ്രഹ്മവിദാമുപൈതി
 കൽപായുഷോ യദ്വിബുധാ രമന്തേ || 25 || 64

അഥോ അനന്തസ്യ മുഖാനലേന
 ദന്ദഹ്യമാനം സ നിരീക്ഷ്യ വിശ്വം |
 നിർയാതി സിദ്ധേശ്വരജുഷ്ടധിഷ്ഠ്യം
 യദ് ദ്വൈപരാർധ്യം തദു പാരമേഷ്യം || 26 || 65

ന യത്ര ശോകോ ന ജരാ ന മൃത്യു -
 ര്നാർതിർനചോദ്യേഗ ഋതേ കുതശ്ചിത് |
 യച്ചിത്തതോദ്ദിഃ കൃപയാനിദംവിദാം
 ദുരന്തദുഃഖപ്രഭവാനുദർശനാത് || 27 || 66

തതോ വിശേഷം പ്രതിപദ്യ നിർഭയ -
 സ്തേനാത്മനാപോന്മലമൂർതിരത്യരൻ |
 ജ്യോതിർമയോ വായുമുപേത്യ കാലേ
 വായ്യാത്മനാ ഖം ബൃഹദാത്മലിംഗം || 28 || 67

പ്രാണേന ഗന്ധം രസനേന വൈ രസം
 രൂപം തു ദൃഷ്ട്യാ ശ്യാസനം ത്യചൈവ |
 ശ്രോത്രേണ ചോപേത്യ നഭോഗുണത്വം
 പ്രാണേന ചാകൃതിമുപൈതി യോഗീ || 29 || 68

സ ഭൂതസൂക്ഷ്മന്ദ്രിയസന്നികർഷം
 മനോമയം ദേവമയം വികാർയം |
 സംസാദ്യ ഗത്യാ സഹ തേന യാതി
 വിജ്ഞാനതത്ത്വം ഗുണസന്നിരോധം || 30 || 69

തേനാത്മനാസ്ത്മാനമുപൈതി ശാന്ത -
 മാനന്ദമാനന്ദമയോവസാനേ |
 ഏതാം ഗതിം ഭാഗവതീം ഗതോ യഃ
 സ വൈ പുനർനേഹ വിഷജ്ജത്യംഗ || 31 || 70

ഏതേ സൃതീ തേ നൃപ വേദഗീതേ
 ത്വയാദിപൃഷ്ടേ ഹ സനാതനേ ച |
 യേ വൈ പുരാ ബ്രഹ്മണ ആഹ പുഷ്ട
 ആരാധിതോ ഭഗവാൻ വാസുദേവഃ || 32 || 71

ന ഹ്യത്യാന്യഃ ശിവഃ പന്ഥാ വിശതഃ സംസൃതാവിഹ |
 വാസുദേവേ ഭഗവതി ഭക്തിയോഗോ യതോ ഭവേത് || 33 || 72

ഭഗവാൻ ബ്രഹ്മ കാർത്ത്യന്യേന ത്രിരൻവീക്ഷ്യ മനീഷയാ |
 തദ്യവസ്യത് കൂടന്ഥോ രതിരാത്മൻ യതോ ഭവേത് || 34 || 73

ഭഗവാൻ സർവഭൂതേഷു ലക്ഷിതഃ സ്യാത്മനാ ഹരിഃ |
 ദൃശ്യൈർബുദ്ധ്യാദിദിർഘേഷു ലക്ഷണൈരനുമാപകൈഃ || 35 || 74

തസ്മാത്സർവാത്മനാ രാജൻ ഹരിഃ സർവത്ര സർവദാ |
 ശ്രോതവ്യഃ കീർത്തിതവ്യശ്ച സ്മർതവ്യോ ഭഗവാനൃണാം || 36 || 75

പിബന്തി യേ ഭഗവത ആത്മനഃ സതാം
 കഥാമൃതം ശ്രവണപുടേഷു സംഭൃതം |
 പുനന്തി തേ വിഷയവിദുഷിതാശയം
 വ്രജന്തി തച്ചരണസരോരുഹാന്തികം || 37 || 76

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
 ദ്വിതീയസ്കന്ധേ പുരുഷസംസ്ഥാവർണനം നാമ ദ്വിതീയോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

॥ ദ്വിതീയസ്കന്ധേ തൃതീയോദ്യായഃ ॥

ശ്രീശുക ഉവാച

ഏവമേതന്നിഗദിതം പൃഷ്ടുവാൻ യദ്ഭവാൻ മമ |

നൃണാം യൻമ്രിയമാണാനാം മനുഷ്യേഷു മനീഷിണാം || 1 ||

77

ബ്രഹ്മവർചസകാമസ്തു യജേത ബ്രഹ്മണസ്തുതിം |

ഇന്ദ്രമിന്ദ്രിയകാമസ്തു പ്രജാകാമഃ പ്രജാപതീൻ || 2 ||

78

ദേവീം മായാം തു ശ്രീകാമസ്തേജസ്താമോ വിഭാവസും |

വസുകാമോ വസുൻ രുദ്രാൻ വീര്യകാമോഽഥ വീര്യവാൻ || 3 ||

79

അന്നാദ്യകാമസ്ത്വദിതിം സ്വർഗകാമോഽദിതേഃ സുതാൻ |

വിശ്വാൻ ദേവാൻ രാജ്യകാമഃ സാധ്യാൻ സംസാധകോ വിശാം || 4 ||

80

ആയുഷ്കാമോഽശ്വിനൗ ദേവൗ പുഷ്ടികാമ ഇലാം യജേത് |

പ്രതിഷ്ഠാകാമഃ പുരുഷോ രോദസീ ലോകമാതരൗ || 5 ||

81

രൂപാദികാമോ ഗന്ധർവാൻ സ്ത്രീകാമോഽപ്സര ഉർവശീം |

ആധിപത്യകാമഃ സർവേഷാം യജേത പരമേഷിനം || 6 ||

82

യജ്ഞം യജേദ് യശസ്താമഃ കോശകാമഃ പ്രചേതസം |

വിദ്യാകാമസ്തു ഗിരിശം ദാമ്പത്യാർഥ മമാം സതീം || 7 ||

83

ധർമാർഥ ഉത്തമശ്ലോകം തന്തും തൻവൻ പിതൃൻ യജേത് |
രക്ഷാകാമഃ പുൺയജുനാനോജസ്താമോ മരുദ്ഗണാൻ || 8 || 84

രാജ്യകാമോ മനുൻ ദേവാൻ നിരൃതിം ത്വദിചരൻ യജേത് |
കാമകാമോ യജേത്സോമമകാമഃ പുരുഷം പരം || 9 || 85

അകാമഃ സർവകാമോ വാ മോക്ഷകാമ ഉദാരധീഃ |
തീവ്രേണ ഭക്തിയോഗേന യജേത പുരുഷം പരം || 10 || 86

ഏതാവാനേവ യജതാമിഹ നിഃശ്രേയസോദയഃ |
ഭഗവത്യചലോ ഭാവോ യദ് ഭാഗവതസംഗതഃ || 11 || 87

ഇണാനം യദാ പ്രതിനിവൃത്തഗുണോർമിചക്ര -
മാത്മപ്രസാദ ഉത യത്ര ഗുണേഷ്യസംഗഃ |
കൈവൽയസമ്മതപഥസ്ത്വഥ ഭക്തിയോഗഃ
കോ നിർവൃതോ ഹരികമാസു രതിം ന കുർയാത് || 12 || 88

ശൗനക ഉവാച
ഇത്യഭിവ്യാഹൃതം രാജാ നിശച്യ ഭരതർഷഭഃ |
കിമൻയത്പൃഷ്ടുവാൻ ഭൂയോ വൈയാസകിമൃഷിം കവിം || 13 || 89

ഏതച്ഛുശ്രേഷ്ഠതാം വിദ്വൻ സൂത നോദ്ഘർഹസി ഭാഷിതും |
കഥാ ഹരികമോദർകാഃ സതാം സ്യുഃ സദസി ധ്രുവം || 14 || 90

സ വൈ ഭാഗവതോ രാജാ പാണ്ഡവേയോ മഹാരഥഃ |
ബാലക്രീഡനകൈഃ ക്രീഡൻ കൃഷ്ണക്രീഡാം യ ആദദേ || 15 || 91

വൈയാസകിശ്ച ഭഗവാൻ വാസുദേവപരായണഃ |
ഉരുഗായഗുണോദാരാഃ സതാം സ്യുർഹി സമാഗമേ || 16 || 92

ആയുർഹരതി വൈ പുംസാമുദ്യന്നസ്തം ച യന്നസൗ |
തസ്യർതേ യത്ക്ഷണോ നീത ഉത്തമശ്ലോകവാർതയാ || 17 || 93

തരവഃ കിം ന ജീവന്തി ഭന്യാഃ കിം ന ശ്വസന്ത്യത |
ന ഖാദന്തി ന മേഹന്തി കിം ഗ്രാമപശവോപരേ || 18 || 94

ശ്വവിഡ്യാരാഹോഷ്ട്രഖരൈഃ സംസ്കൃതഃ പുരുഷഃ പശുഃ |
ന യത്കർണപഥോപേതോ ജാതു നാമ ഗദാഗ്രജഃ || 19 || 95

ബിലേ ബതോരുക്രമവിക്രമാൻ യേ
ന ശൃൺവതഃ കർണപുടേ നരസ്യ |
ജിഹ്വാസതീ ദാർദുരികേവ സൂത
ന ചോപഗായത്യുരുഗായഗാമാഃ || 20 || 96

ഭാരഃ പരം പട്ടകിരീടജുഷു -
മപ്യുത്തമാംഗം ന നമേൻമുകുന്ദം |
ശാവൗ കരൗ നോ കുരുതഃ സപർയാം
ഹരേർലസത്കാഞ്ചനകങ്കണൗ വാ || 21 || 97

ബർഹായിതേ തേ നയനേ നരാണാം
ലിംഗാനി വിഷ്ണോർന നിരീക്ഷതോ യേ |
പാദൗ നൃണാം തൗ ഭ്രൂമജൻമദാജൗ
ക്ഷേത്രാണി നാനുവ്രജതോ ഹരേർയൗ || 22 || 98

ജീവംഛരവോ ഭാഗവതാംപ്രിരേണും
ന ജാതു മർത്യോദ്ദിലഭേത യസ്തു |
ശ്രീവിഷ്ണുപദ്യാ മനുജസ്തുലസ്യാഃ
ശ്വസംഛരവോ യസ്തു ന വേദ ഗന്ധം || 23 || 99

തദശൂസാരം ഹൃദയം ബതേദം

യദ് ഗൃഹ്യമാണൈർഹരിനാമധേയൈഃ |

ന വിക്രിയേതാഥ യദാ വികാരോ

നേത്രേ ജലം ഗാത്രരുഹേഷു ഹർഷഃ || 24 ||

100

അമാദിയേഹ്യംഗ മനോനുകൂലം

പ്രഭാഷസേ ഭാഗവതപ്രധാനഃ |

യദാഹ വൈയാസകിരാത്മവിദ്യാ -

വിശാരദോ നൃപതിം സാധു പുഷ്ടഃ || 25 ||

101

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
ദ്വിതീയസ്കന്ധേ തൃതീയോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ചതുർഥോദ്യായഃ ||

സൂത ഉവാച

വൈയാസകേരിതി വചസ്തുത്വനിശ്ചയമാത്മനഃ |

ഉപധാർയ മതിം കൃഷ്ണേ ഔത്തരേയഃ സതീം വ്യധാത് || 1 ||

102

ആത്മജായാസുതാഗാരപശുഭ്രവിണബന്ധുഷു |

രാജ്യേ ചാവികലേ നിത്യം വിരൂഢാം മമതാം ജഹൗ || 2 ||

103

പപ്രച്ഛ ചേമമേവാർഥം യൻമാം പൃച്ഛഥ സത്തമാഃ |

കൃഷ്ണാനുഭാവശ്രവണേ ശ്രദ്ദധാനോ മഹാമനഃ || 3 ||

104

സംസ്ഥാം വിജ്ഞായ സന്ധ്യസ്യ കർമ ത്രൈവർഗികം ച യത് |

വാസുദേവേ ഭഗവതി ആത്മഭാവം ദൃഢം ഗതഃ || 4 ||

105

രാജോവാച

സമീചീനം വചോ ബ്രഹ്മൻ സർവജ്ഞസ്യ തവാനഘ |

തമോ വിശീർയതേ മഹ്യം ഹരേഃ കഥയതഃ കഥാം || 5 ||

106

ഭൂയ ഏവ വിവിത്സാമി ഭഗവാനാത്മമായയാ |

യഥേദം സുജ്ഞതേ വിശ്വം ദുർവിഭാവ്യമധീശ്വരൈഃ || 6 ||

107

യഥാ ഗോപായതി വിഭൂർയഥാ സംയച്ഛതേ പുനഃ |
 യാം യാം ശക്തിമുപാശ്രിത്യ പുരുശക്തിഃ പരഃ പുമാൻ |
 ആത്മാനം ക്രീഡയൻ ക്രീഡൻ കരോതി വികരോതി ച || 7 || 108

നൂനം ഭഗവതോ ബ്രഹ്മൻ ഹരേരദ്ഭുതകർമ്മണഃ |
 ദുർവിഭാവ്യമിവാഭാതി കവിഭിശ്ചാപി ചേഷിതം || 8 || 109

യഥാ ഗുണാംസ്തു പ്രകൃതേർയുഗപത്ക്രമശ്ചോപി വാ |
 ബിഭർതി ഭൂരിശസ്ത്രൈഃ കുർവൻ കർമാണി ജൻമഭിഃ || 9 || 110

വിചികിത്സിതമേതൻമേ ബ്രവീതു ഭഗവാൻ യഥാ |
 ശാബ്ദേ ബ്രഹ്മണി നിഷ്ണാതഃ പരസ്തിംശ്ച ഭവാൻ ഖലു || 10 || 111

സൂത ഉവാച
 ഇത്യുപാമന്ത്രിതോ രാജ്ഞാ ഗുണാനുകഥനേ ഹരഃ |
 ഹൃഷീകേശമനുസ്സൃത്യ പ്രതിവക്തും പ്രചക്രമേ || 11 || 112

ശ്രീശുക ഉവാച
 നമഃ പരസ്മൈ പുരുഷായ ഭൂയസേ
 സദുദ്ഭവസ്ഥാനനിരോധലീലയാ |
 ഗൃഹീതശക്തിത്രിതയായ ദേഹിനാ -
 മന്തർഭവായാനുപലക്ഷ്യവർമ്മനേ || 12 || 113

ഭൂയോ നമഃ സദ്യജ്ജിനച്ഛിദ്ഭ്യേസതാ -
 മസംഭവായാഖിലസത്ത്വമൂർതയേ |
 പുംസാം പുനഃ പാരമഹംസ്യ ആശ്രമേ
 വ്യവസ്ഥിതാനാമനുമ്യഗ്യദാശുഷേ || 13 || 114

നമോ നമസ്തേസ്ത്വൃഷഭായ സാത്യതാം
 വിഭൂരകാഷ്ടായ മുഹൂഃ കൂയോഗിനാം |

നിരസ്തസാമ്യാതിശയേന രാധസാ
സ്വയാമനി ബ്രഹ്മണി രംസ്യതേ നമഃ || 14 || 115

യത്കീർതനം യത്സ്മരണം യദീക്ഷണം
യദ്വന്ദനം യച്ഛ്രവണം യദർഹണം |
ലോകസ്യ സദ്യോ വിധുനോതി കൽമഷം
തസ്മൈ സുഭദ്രശ്രവസേ നമോ നമഃ || 15 || 116

വിചക്ഷണാ യച്ചരണോപസാദനാത്
സംഗം വ്യുദന്യോഭയതോന്തരാത്മനഃ |
വിന്ദന്തി ഹി ബ്രഹ്മഗതിം ഗതക്ലമാ -
സ്തസ്മൈ സുഭദ്രശ്രവസേ നമോ നമഃ || 16 || 117

തപസ്വിനോ ദാനപരാ യശസ്വിനോ
മനസ്വിനോ മന്ത്രവിദഃ സുമംഗലാഃ |
ക്ഷേമം ന വിന്ദന്തി വിനാ യദർപണം
തസ്മൈ സുഭദ്രശ്രവസേ നമോ നമഃ || 17 || 118

കിരാതഹൂണാന്ദ്രപുലിന്ദപുൽകസാ
ആഭീരകങ്കാ യവനാഃ ഖസാദയഃ |
യ്യേന്ദ്രയേ ച പാപാ യദപാശ്രയാശ്രയാഃ
ശുദ്യന്തി തസ്മൈ പ്രഭവിഷ്ണവേ നമഃ || 18 || 119

സ ഏഷ ആത്മാന്ത്വതാമധീശ്വര -
സ്ത്രയീമയോ ധർമ്മമയസ്തപോമയഃ |
ഗതവ്യലീകൈരജശങ്കരാദിഭി -
ർവിതർക്യലിംഗോ ഭഗവാൻ പ്രസീദതാം || 19 || 120

ശ്രിയഃ പതിർയജ്ഞപതിഃ പ്രജാപതി -
ർധിയാം പതിർലോകപതിർധരാപതിഃ |

പതിർഗതിശ്ചാന്ധകവൃഷ്ണിസാത്യതാം
പ്രസീദതാം മേ ഭഗവാൻ സതാം പതിഃ || 20 || 121

യദംഘ്ര്യഭിധ്യാനസമാധിധൗതയാ
ധിയാനുപശ്യന്തി ഹി തത്ത്വമാത്മനഃ |
വദന്തി ചൈതത് കവയോ യഥാരുചം
സ മേ മുകുന്ദോ ഭഗവാൻ പ്രസീദതാം || 21 || 122

പ്രചോദിതാ യേന പുരാ സരസ്വതീ
വിതൻവതാജസ്യ സതീം സ്മൃതിം ഹൃദി |
സ്വലക്ഷണാ പ്രാദുരഭൂത് കിലാസ്യതഃ
സ മേ ഋഷീണാമൃഷഭഃ പ്രസീദതാം || 22 || 123

ഭൂതൈർമഹദ്ഭിര്യ ഇമാഃ പുരോ വിഭു -
ർനിർമായ ശേതേ യദമുഷു പുരുഷഃ |
ഭുക്തേ ഗുണാൻ ഷോഡശ ഷോഡശാത്മകഃ
സോഽലക്യുഷീഷു ഭഗവാൻ വചാംസി മേ || 23 || 124

നമസ്തസ്മൈ ഭഗവതേ വാസുദേവായ വേധസേ |
പപുർജ്ഞാനമയം സൗമ്യ യൻമുഖാംബുരുഹാസവം || 24 || 125

ഏതദേവാത്മഭു രാജൻ നാരദായ വിപൃച്ഛതേ |
വേദഗർഭോദ്യയാത് സാക്ഷാദ് യദാഹ ഹരിരാത്മനഃ || 25 || 126

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ചതുർഥോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ പഞ്ചമോദ്യായഃ ||

നാരദ ഉവാച

ദേവദേവ നമസ്തേസ്തു ഭൂതഭാവന പൂർവജ |
തദ് വിജാനീഹി യജ്ഞാനമാത്മതത്ത്വനിദർശനം || 1 || 127

യദ്രൂപം യദധിഷ്ഠാനം യതഃ സൃഷ്ടമിദം പ്രഭോ |
യത്സംസ്ഥം യത്പരം യച്ച തത്തത്ത്വം വദ തത്ത്വതഃ || 2 || 128

സർവം ഹ്യേതദ് ഭവാൻ വേദ ഭൂതഭവ്യഭവത്പ്രഭുഃ |
കരാമലകവദ് വിശ്വം വിജ്ഞാനാവസിതം തവ || 3 || 129

യദ്വിജ്ഞാനോ യദാധാരോ യത്പരസ്ത്വം യദാത്മകഃ |
ഏകഃ സൃജസി ഭൂതാനി ഭൂതൈരേവാത്മമായയാ || 4 || 130

ആത്മൻ ഭാവയസേ താനി ന പരാഭാവയൻ സ്വയം |
ആത്മശക്തിമവഷ്ടഭ്യ ഊർണനാഭിരിവാക്ലമഃ || 5 || 131

നാഹം വേദ പരം ഹ്യസ്തിൻ നാപരം ന സമം വിഭോ |
നാമരൂപഗുണൈർഭാവ്യം സദസത് കിഞ്ചിദന്യതഃ || 6 || 132

സ ഭവാനചരദ്ഘോരം യത് തപഃ സുസമാഹിതഃ |
തേന ഖേദയസേ നസ്ത്വം പരാശങ്കാം പ്രയച്ഛസി || 7 || 133

ഏതൻമേ പൃച്ഛതഃ സർവം സർവജ്ഞ സകലേശ്വര |
വിജാനീഹി യഥൈവേദമഹം ബുദ്ധ്യന്നുശാസിതഃ || 8 || 134

ബ്രഹ്മോവാച
സമൃക് കാരുണികന്ധേദം വത്സ തേ വിചികിത്സിതം |
യദഹം ചോദിതഃ സൗമ്യ ഭഗവദ്ദീർയദർശനേ || 9 || 135

നാനൃതം തവ തച്ചാപി യഥാ മാം പ്രബ്രവീഷി ഭോഃ |
അവിജ്ഞായ പരം മത്ത ഏതാവത്ത്വം യതോ ഹി മേ || 10 || 136

യേന സ്വരോചിഷാ വിശ്വം രോചിതം രോചയാമ്യഹം |
യഥാർകോഗ്നിർയഥാ സോമോ യഥർക്ഷഗ്രഹതാരകാഃ || 11 || 137

തസ്മൈ നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ ധീമഹി |
യൻമായയാ ദുർജയയാ മാം ബ്രുവന്തി ജഗദ്ഗുരും || 12 || 138

വിലജ്ജമാനയാ യസ്യ സ്ഥാതുമീക്ഷാപഥേമ്യയാ |
വിമോഹിതാ വികത്ഥനേ മമാഹമിതി ദുർധിയഃ || 13 || 139

ദ്രവ്യം കർമ ച കാലശ്ച സ്വഭാവോ ജീവ ഏവ ച |
വാസുദേവാത്പരോ ബ്രഹ്മൻ ന ചാന്യോർമോസ്തി തത്ത്വതഃ || 14 || 140

നാരായണപരാ വേദാ ദേവാ നാരായണാംഗജാഃ |
നാരായണപരാ ലോകാ നാരായണപരാ മവാഃ || 15 || 141

നാരായണപരോ യോഗോ നാരായണപരം തപഃ |
നാരായണപരം ജ്ഞാനം നാരായണപരാ ഗതിഃ || 16 || 142

തസ്യാപി ദ്രഷ്ടുരീശസ്യ കൂടസ്ഥസ്യാഖിലാത്മനഃ |
സൃജ്യം സൃജാമി സൃഷ്ട്യാഹമീക്ഷയൈവാദിചോദിതഃ || 17 || 143

സത്യം രജസ്തമ ഇതി നിർഗുണസ്യ ഗുണാന്വയഃ |
സ്ഥിതിസർഗനിരോധേഷു ഗൃഹീതാ മായയാ വിഭോഃ || 18 || 144

കാർയകാരണകർത്യത്യേ ദ്രവ്യജ്ഞാനക്രിയാശ്രയാഃ |
ബധ്നന്തി നിത്യദാ മുക്തം മായിനം പുരുഷം ഗുണാഃ || 19 || 145

സ ഏഷ ഭഗവാൻ ലിംഗൈസ്ത്രിഭിരേഭിരധോക്ഷജഃ |
സ്വലക്ഷിതഗതിർബ്രഹ്മൻ സർവേഷാം മമ ചേശ്വരഃ || 20 || 146

കാലം കർമ സ്വഭാവം ച മായേശോ മായയാ സ്വയാ |
ആത്മൻ യദ്യച്ഛയാ പ്രാപ്തം വിബുദ്ധുഷുരുപാദഭേ || 21 || 147

കാലാദ്ഗുണവൃതികരഃ പരിണാമഃ സ്വഭാവതഃ |
കർമണോ ജൻമ മഹതഃ പുരുഷാധിഷ്ഠിതാദഭൂത് || 22 || 148

മഹതസ്തു വികുർവാണാദ്രജഃസത്തോപബൃംഹിതാത് |
തമഃപ്രധാനസ്ത്വദവദ്രവ്യജ്ഞാനക്രിയാത്മകഃ || 23 || 149

സോഹ്കാര ഇതി പ്രോക്തോ വികുർവൻ സമഭൂത്ത്രിയാ |
വൈകാരികസ്തൈജസശ്ച താമസശ്ചേതി യദ്ഭിദാ |
ദ്രവ്യശക്തിഃ ക്രിയാശക്തിർജ്ഞാനശക്തിരിതി പ്രഭോ || 24 || 150

താമസാദപി ഭൂതാദേർവികുർവാണാദഭൂന്നഭഃ |
തസ്യ മാത്രാ ഗുണഃ ശബ്ദോ ലിംഗം യദ്രഷ്ട്യദ്യശ്യയോഃ || 25 || 151

നഭസോഥി വികുർവാണാദഭൂത് സ്തർശഗുണോന്മിലഃ |
പരാൻവയാച്ഛബ്ദവാംശ്ച പ്രാണ ഓജഃ സഹോ ബലം || 26 || 152

വായോരപി വികുർവാണാത്കാലകർമസ്വഭാവതഃ |
ഉദപദ്യത തേജോ വൈ രൂപവത്സ്പർശശബ്ദവത് || 27 || 153

തേജസസ്തു വികുർവാണാദാസീദംഭോ രസാത്മകം |
രൂപവത്സ്പർശവച്ചാമഭോ ഘോഷവച്ച പരാൻവയാത് || 28 || 154

വിശേഷസ്തു വികുർവാണാദംഭസോ ഗന്ധവാനഭൂത് |
പരാൻവയാദ്രസസ്സർശശബ്ദരൂപഗുണാൻവിതഃ || 29 || 155

വൈകാരികാൻമനോ ജ്ജേതേ ദേവാ വൈകാരികാ ദശ |
ദിഗ്യാതാർകപ്രചേതോശ്ചിവഹ്നീന്ദ്രോപേന്ദ്രമിത്രകാഃ || 30 || 156

തൈജസാത്തു വികുർവാണാദിന്ദ്രിയാണി ദശാഭവൻ |
ജ്ഞാനശക്തിഃ ക്രിയാശക്തിർബുദ്ധിഃ പ്രാണശ്ച തൈജസൗ |
ശ്രോത്രം ത്വഗ്ഘ്രാണദൃഗ്ജിഹ്വാവാദോർമേന്ദ്രഘ്രാഘ്രിപായവഃ || 31 || 157

യദൈത്യേസംഗതാ ഭാവാ ഭൂതേന്ദ്രിയമനോഗുണാഃ |
യദായതനനിർമാണേ ന ശേകൂർബ്രഹ്മവിത്തമം || 32 || 158

തദാ സംഹത്യ ചാൻയോൻയം ഭഗവച്ഛക്തിചോദിതാഃ |
സദസത്ത്വമുപാദായ ചോദയം സസൃജ്ജൂർഹൃദഃ || 33 || 159

വർഷപുഗസഹസ്രാന്തേ തദണ്യമുദകേശയം |
കാലകർമസ്വഭാവസ്ഥോ ജീവോജീവമജീവയത് || 34 || 160

സ ഏവ പുരുഷസ്തസ്മാദണ്യം നിർഭിദ്യ നിർഗതഃ |
സഹസ്രോർവംഘ്രിബാഹ്യക്ഷഃ സഹസ്രാനനശീർഷവാൻ || 35 || 161

യസ്യേഹാവയവൈർലോകാൻ കൽപയന്തി മനീഷിണഃ |
കട്യാദിദിരയഃ സപ്ത സപ്തോർധ്വം ജഘനാദിദിഃ || 36 || 162

പുരുഷസ്യ മൂഖം ബ്രഹ്മ ക്ഷത്രമേതസ്യ ബാഹവഃ |
ഊർവോർവൈശ്യാ ഭഗവതഃ പദ്ഭ്യാം ശൂദ്രോദ്ഭ്യജായത || 37 || 163

ഭൂർലോകഃ കൽപിതഃ പദ്ഭ്യാം ഭുവർലോകോദ്യസ്യ നാഭിതഃ |
ഹൃദാ സ്വർലോക ഉരസാ മഹർലോകോ മഹാത്മനഃ || 38 || 164

ഗ്രീവായാം ജനലോകശ്ച തപോലോകഃ സ്തനദ്വയാത് |
മൂർധ്വഭിഃ സത്യലോകസ്തു ബ്രഹ്മലോകഃ സനാതനഃ || 39 || 165

തത്കദ്യാം ചാതലം ക്ലൃപ്മൂരുദ്യാം വിതലം വിഭോഃ |
ജാനുദ്യാം സുതലം ശുദ്ധം ജംഘാദ്യാം തു തലാതലം || 40 || 166

മഹാതലം തു ഗുൽഫാദ്യാം പ്രപദാദ്യാം രസാതലം |
പാതാലം പാദതലത ഇതി ലോകമയഃ പുമാൻ || 41 || 167

ഭൂർലോകഃ കൽപിതഃ പദ്ഭ്യാം ഭുവർലോകോദ്യസ്യ നാഭിതഃ |
സ്വർലോകഃ കൽപിതോ മൂർധ്വനാ ഇതി വാ ലോകകൽപനാ || 42 || 168

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
ദ്വിതീയസ്കന്ധേ പഞ്ചമോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ഷഷ്ഠോദ്യായഃ ||

ബ്രഹ്മോവാച

വാചാം വഹേൻമുഖം ക്ഷേത്രം ഛന്ദസാം സപ്ത ധാതവഃ |
ഹവ്യകവ്യാമൃതാനാനാം ജിഹ്വാ സർവരസസ്യ ച || 1 || 169

സർവാസുനാം ച വായോശ്ച തന്നാസേ പരമായനേ |
അശ്വിനോരോഷധീനാം ച ഘ്രാണോ മോദപ്രമോദയോഃ || 2 || 170

രൂപാണാം തേജസാം ചക്ഷുർഭിവഃ സൂര്യസ്യ ചാക്ഷിണീ |
കർണൗ ദിശാം ച തീർഥാനാം ശ്രോത്രമാകാശശബ്ദയോഃ |
തദ്ഗാത്രം വസ്തുസാരാണാം സൗഭഗസ്യ ച ഭാജനം || 3 || 171

ത്വഗസ്യ സ്പർശവായോശ്ച സർവമേധസ്യ ചൈവ ഹി |
രോമാണ്ഡ്യുദ്ഭിജ്ജ്ജാതീനാം യൈർവാ യജ്ഞസ്തു സംഭൃതഃ || 4 || 172

കേശശ്ശശ്രൂണഖാന്ധസ്യ ശിലാലോഹാഭ്രവിദ്യുതാം |
ബാഹവോ ലോകപാലാനാം പ്രായശഃ ക്ഷേമകർമ്മണം || 5 || 173

വിക്രമോ ഭൂർഭുവഃ സ്വശ്ച ക്ഷേമസ്യ ശരണസ്യ ച |
സർവകാമവരസ്യാപി ഹരേശ്ചരണ ആസ്വദം || 6 || 174

അപാം വീര്യസ്യ സർഗസ്യ പർജ്ജന്ധസ്യ പ്രജാപതേഃ |
പുംസഃ ശിശു ഉപസ്ഥസ്തു പ്രജാത്യാനന്ദനിർവൃതേഃ || 7 || 175

പായുർയമസ്യ മിത്രസ്യ പരിഭോക്ഷസ്യ നാരദ |
ഹിംസായാ നിരുതേർമൃത്യോർനിരയസ്യ ഗുദം സ്യുതഃ || 8 || 176

പരാഭൂതേരധർമസ്യ തമസശ്ചാപി പശ്ചിമഃ |
നാഡ്യോ നദനദീനാം തു ഗോത്രാണാമസ്ഥിസംഹതിഃ || 9 || 177

അവ്യക്തരസസിന്ധൂനാം ഭൂതാനാം നിധനസ്യ ച |
ഉദരം വിദിതം പുംസോ ഹൃദയം മനസഃ പദം || 10 || 178

ധർമസ്യ മമ തുഭ്യം ച കുമാരാണാം ഭവസ്യ ച |
വിജ്ഞാനസ്യ ച സത്യസ്യ പരസ്യാത്മാ പരായണം || 11 || 179

അഹം ഭവാൻ ഭവശ്ചൈവ ത ഇമേ മൂനയോഗ്രജാഃ |
സുരാസുരനരാ നാഗാഃ ഖഗാ മൃഗസരീസൃപാഃ || 12 || 180

ഗന്ധർവാപ്ലരസോ യക്ഷാ രക്ഷോഭൂതഗണോരഗാഃ |
പശവഃ പിതരഃ സിദ്ധാ വിദ്യാധ്രാശ്ചാരണാ ഭൂമാഃ || 13 || 181

അൻയേ ച വിവിധാ ജീവാ ജലസ്ഥലനഭൗകസഃ |
ഗ്രഹർക്ഷകേതവസ്താരാസ്തധിതഃ സ്തനയിതവഃ || 14 || 182

സർവം പുരുഷ ഏവേദം ഭൂതം ഭവ്യം ഭവച്ച യത് |
തേനേദമാവൃതം വിശ്വം വിതസ്തിമധിതിഷ്ഠതി || 15 || 183

സ്വധിഷ്ഠ്യം പ്രതപൻ പ്രാണോ ബഹിശ്ച പ്രതപത്യസൗ |
ഏവം വിരാജം പ്രതപംസ്തപത്യന്തർബഹിഃ പുമാൻ || 16 || 184

സോദ്യുതസ്യാഭയസ്യേശോ മർത്യമന്നം യദത്യഗാത് |
മഹിമൈഷ തതോ ബ്രഹ്മൻ പുരുഷസ്യ ദുരത്യയഃ || 17 || 185

പാദേഷു സർവഭൂതാനി പുംസഃ സ്ഥിതിപദോ വിദുഃ |
അമൃതം ക്ഷേമമഭയം ത്രിമൂർധ്നോദ്യാധി മൂർധസു || 18 || 186

- പാദാന്ത്രയോ ബഹിശ്ചാസന്നപ്രജാനാം യ ആശ്രമാഃ |
അന്തസ്സിലോക്യാസ്സപരോ ഗൃഹമേധോദ്യബൃഹദ്വൃതഃ || 19 || 187
- സ്യതീ വിചക്രമേ വിഷ്വന് സാശനാനശനേ ഉദേ |
യദവിദ്യാ ച വിദ്യാ ച പുരുഷസ്തുഭയാശ്രയഃ || 20 || 188
- യസ്മാദണ്ഡം വിരാഡ് ജ്ജേണേ ഭൂതേന്ദ്രിയഗുണാത്മകഃ |
തദ് ഭവദ്വൃതഗാദ്വിശ്വം ഗോഭിഃ സൂര്യ ഇവാതപൻ || 21 || 189
- യദാസ്യ നാഭ്യാന്നലിനാദഹമാസം മഹാത്മനഃ |
നാവിദം യജ്ഞസംഭാരാൻ പുരുഷാവയവാദ്യതേ || 22 || 190
- തേഷു യജ്ഞസ്യ പശവഃ സവനസ്സതയഃ കുശാഃ |
ഇദം ച ദേവയജനം കാലശ്ചോരുഗുണാൻവിതഃ || 23 || 191
- വസ്തുൻയോഷധയഃ സ്നേഹാ രസലോഹമൃദോ ജലം |
ഋചോ യജ്മംഷി സാമാനി ചാതുർഹോത്രം ച സത്തമ || 24 || 192
- നാമധേയാനി മന്ത്രാശ്ച ദക്ഷിണാശ്ച വ്രതാനി ച |
ദേവതാനുക്രമഃ കൽപഃ സങ്കൽപസ്സന്ത്രമേവ ച || 25 || 193
- ഗതയോ മതയഃ ശ്രദ്ധാ പ്രായശ്ചിത്തം സമർപണം |
പുരുഷാവയവൈരേതേ സംഭാരാഃ സംഭൃതാ മയാ || 26 || 194
- ഇതി സംഭൃതസംഭാരഃ പുരുഷാവയവൈരഹം |
തമേവ പുരുഷം യജ്ഞം തേനൈവായജ്ജമീശ്വരം || 27 || 195
- തതസ്തേ ഭ്രാതര ഇമേ പ്രജാനാം പതയോ നവ |
അയജ്ഞൻ വ്യക്തമവ്യക്തം പുരുഷം സുസമാഹിതാഃ || 28 || 196
- തതശ്ച മനവഃ കാലേ ഇൗജിരേ ഋഷയോപരേ |
പിതരോ വിബുധാ ദൈത്യാ മനുഷ്യാഃ ക്രതുഭിർവിഭും || 29 || 197

നാരായണേ ഭഗവതി തദിദം വിശ്വമാഹിതം |
ഗൃഹീതമായോരുഗുണഃ സർഗാദാവഗുണഃ സ്വതഃ ||30 || 198

സൃജാമി തന്നിയുക്തോഽഹം ഹരോ ഹരതി തദ്യശഃ |
വിശ്വം പുരുഷരുപേണ പരിപാതി ത്രിശക്തിധൃക് ||31 || 199

ഇതി ത്ര്യേഭിഹിതം താത യഥേദമനുപൃച്ഛസി |
നാൻയദ്ഭഗവതഃ കിഞ്ചിദ്ഭാവ്യം സദസദാന്തകം ||32 || 200

ന ഭാരതീ മ്യേംഗ മൃഷോപലക്ഷ്യതേ
ന വൈ ക്വചിൻമേ മനസോ മൃഷാ ഗതിഃ |
ന മേ ഹൃഷീകാണി പതന്ത്യസത്പഥേ
യൻമേ ഹൃദന്തകംഽവതാ ധൃതോ ഹരിഃ ||33 || 201

സോഽഹം സമാഗ്നായമയസ്തുപോമയഃ
പ്രജാപതീനാമഭിവന്ദിതഃ പതിഃ |
ആസ്ഥായ യോഗം നിപുണം സമാഹിതഃ
തം നാധൃഗച്ഛം യത ആത്മസംഭവഃ ||34 || 202

നതോഽസ്തുഹം തച്ചരണം സമീയുഷാം
ഭവച്ഛിദം സ്വസ്ത്യയനം സുമംഗലം |
യോ ഹ്യാത്മമായാവിഭവം സു പർയഗാദ്
യഥാ നഭഃ സ്യാന്തമമാപരേ കുതഃ ||35 || 203

നാഹം ന യൂയം യദൃതാം ഗതിം വിദു -
ർന വാമദേവഃ കിമുതാപരേ സുരാഃ |
തൻമായയാ മോഹിതബുദ്ധയസ്ത്വിദം
വിനിർമിതം ചാത്മസമം വിചക്ഷുഹേ ||36 || 204

യസ്യാവതാരകർമാണി ഗായന്തി ഹ്യസ്മദാദയഃ |
ന യം വിദന്തി തത്തേന തസ്മൈ ഭഗവതേ നമഃ || 37 || 205

സ ഏഷ ആദ്യഃ പുരുഷഃ കൽപേ കൽപേ സൃജത്യജഃ |
ആത്മാർത്ഥന്യാത്ഥനാർത്ഥാനം സംയച്ഛതി ച പാതി ച || 38 || 206

വിശുദ്ധം കേവലം ഇണാനം പ്രത്യക് സമ്യഗവസ്ഥിതം |
സത്യം പൂർണമനാദ്യന്തം നിർഗുണം നിത്യമദ്വയം || 39 || 207

ഋഷേ വിദന്തി മൂനയഃ പ്രശാന്താന്തേന്ദ്രിയാശയാഃ |
യദാ തദേവാസത്തർകൈസ്സീരോധീയേത വിപ്ലുതം || 40 || 208

ആദ്യോവതാരഃ പുരുഷഃ പരസ്യ
കാലഃ സ്വഭാവഃ സദസൻമനശ്ച |
ദ്രവ്യം വികാരോ ഗുണ ഇന്ദ്രിയാണി
വിരാട് സ്വരാട് സ്ഥാനു ചരിഷ്ണു ഭൂല്ലഃ || 41 || 209

അഹം ഭവോ യജ്ഞ ഇമേ പ്രജേഷാ
ദക്ഷാദയോ യേ ഭവദാദയശ്ച |
സ്വർലോകപാലാഃ ഖഗലോകപാലാ
നൃലോകപാലാസ്സലലോകപാലാഃ || 42 || 210

ഗന്ധർവവിദ്യാധരചാരണേശാ
യേ യക്ഷരക്ഷോരഗനാഗനാമാഃ |
യേ വാ ഋഷീണാമൃഷഭാഃ പിതൃണാം
ദൈത്യേന്ദ്രസിദ്ധേശ്വരദാനവേന്ദ്രാഃ |
അന്യേ ച യേ പ്രേതപിശാചഭൂത -
കൃഷ്ണാണയാദോമൃഗപക്ഷ്യധീശാഃ || 43 || 211

യത് കിഞ്ച ലോകേ ഭഗവൻ മഹസ്വ -
 ദോജഃസഹസ്വദ് ബലവത് ക്ഷമാവത് |
 ശ്രീഹ്രീവിഭൂത്യാത്മവദദ്ഭുതാർണം
 തത്ത്വം പരം രൂപവദസ്വരൂപം || 44 ||

212

പ്രാധാന്യതോ യാൻ ഋഷ ആമനന്തി
 ലീലാവതാരാൻ പുരുഷസ്വ ഭൂമുഃ |
 ആപീയതാം കർണകഷായശോഷാ -
 നനുക്രമിഷ്യേ ത ഇമാൻ സുപേശാൻ || 45 ||

213

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
 ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ഷഷ്ഠാധ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ സപ്തമോഽധ്യായഃ ||

ബ്രഹ്മോവാച

യത്രോദ്യതഃ ക്ഷിതിതലോദ്ധാരണായ ബിഭ്രത് -
ക്രൗഡീം തനും സകലയജ്ഞമയീമനന്തഃ |
അന്തർമഹാർണവ ഉപാഗതമാദിദൈത്യം
തം ദംഷ്ട്രയാദ്രിമിവ വജ്രധരോ ദദാര || 1 ||

214

ജാതോ രുചേരജനയത് സുയമാൻ സുയജ്ഞ
ആകൃതിസുനുരമരാനഥ ദക്ഷിണായാം |
ലോകത്രയസ്യ മഹതീമഹരദ് യദാർതിം
സ്വായംഭുവേന മനുനാ ഹരിരിത്യനുക്തഃ || 2 ||

215

ജജ്ഞാ ച കർദമഗൃഹേ ദ്വിജ ദേവഹൃത്യാം
സ്ത്രീഭിഃ സമം നവഭിരാത്മഗതിം സ്വമാത്രേ |
ഊചേ യയാഽത്മശമലം ഗുണസംഗപങ്ക -
മസ്മിൻ വിധൂയ കപിലസ്യ ഗതിം പ്രപേദേ || 3 ||

216

അത്രേരപത്യമഭികാക്ഷത ആഹ തുഷ്ടോ
ദത്തോ മയാഹമിതി യദ് ഭഗവാൻ സ ദത്തഃ |
യത്പാദപങ്കജപരാഗപവിത്രദേഹാ
യോഗർദ്ധിമാപുരുഭയീം യദുഹൈഹയാദ്യാഃ || 4 ||

217

തപ്തം തപോ വിവിധലോകസിന്ദുകുഷയാ മേ
 ആദൗ സനാത് സ്വതപസഃ സ ചതുഃസനോദ്ഭൂത് |
 പ്രാക്കൽപസമ്പ്ലവവിനഷ്ടമിഹാത്മതത്ത്വം
 സമൃഗ് ജഗാദ മൂനയോ യദചക്ഷതാത്മൻ || 5 || 218

ധർമസ്യ ദക്ഷദുഹിതർയജ്ഞിഷ്ട മൂർത്യാം
 നാരായണോ നര ഇതി സ്വതപഃപ്രഭാവഃ |
 ദൃഷ്ട്വാഽത്മനോ ഭഗവതോ നിയമാവലോപം
 ദേവ്യസ്ത്വനംഗപൃതനാ ഘടിതും ന ശേകുഃ || 6 || 219

കാമം ദഹന്തി കൃതിനോ നനു രോഷദൃഷ്ട്യാ
 രോഷം ദഹന്തമൂത തേ ന ദഹന്ത്യസഹ്യം |
 സോഽയം യദന്തരമലം പ്രവിശൻ ബിഭേതി
 കാമഃ കഥം നു പുനരസ്യ മനഃ ശ്രയേത || 7 || 220

വിദധഃ സപത്യദിതപത്രിഭിരന്തി രാജേണാ
 ബാലോഽപി സന്നുപഗതസ്തപസേ വനാനി |
 തസ്മാ അദാദ് ധ്രുവഗതിം ഗൃണതേ പ്രസന്നോ
 ദിവ്യാഃ സ്തുവന്തി മൂനയോ യദുപർയധസ്താത് || 8 || 221

യദ്വേനമുത്പഥഗതം ദ്വിജവാക്യവജ്ര -
 വിപ്ലുഷ്ടപൗരുഷഭഗം നിരയേ പതന്തം |
 ത്രാത്യാർഥിതോ ജഗതി പുത്രപദം ച ലേഭേ
 ദുഗ്ധാ വസൂനി വസുധാ സകലാനി യേന || 9 || 222

നാഭേരസാവൃഷഭ ആസ സുഭേവിസൂനു -
 റ്റയോ വൈ ചചാര സമദൃഗ് ജഡയോഗചർയാം |
 യത്പാരമഹംസ്യമൃഷയഃ പദമാമനന്തി
 സ്വസ്ഥഃ പ്രശാന്തകരണഃ പരിമുക്തസംഗഃ || 10 || 223

സത്രേ മമാസ ഭഗവാൻ ഹയശീരഷാമോ
 സാക്ഷാത് സ യജ്ഞപുരുഷസ്തപനീയവർണം |
 ഛന്ദോമയോ മഖമയോഽഖിലദേവതാത്മാ
 വാചോ ബഭൂവുരുശതീഃ ശ്വസതോഽസ്യ നന്യഃ || 11 || 224

മത്സ്യോ യുഗാന്തസമയേ മനുനോപലബ്ധഃ
 ക്ഷോണീമയോ നിഖിലജീവനികായകേതഃ |
 വിസ്രംസിതാനുരുഭയേ സലിലേ മുഖാൻമേ
 ആദായ തത്ര വിജഹാര ഹ വേദമാർഗാൻ || 12 || 225

ക്ഷീരോദയാവമരദാനവയുമപാനാ -
 മുൻമന്താമമൃതലബ്ധയ ആദിദേവഃ |
 പൃഷ്ഠേന കച്ഛപവപുർവിദധാര ഗോത്രം
 നിദ്രാക്ഷണോഽദ്രിപരിവർതകഷാണകണ്ഡുഃ || 13 || 226

ത്രൈവിഷ്ടപോരുഭയഹാ സ നൃസിംഹരൂപം
 കൃത്യാ ഭദദ്ഭൂകുടിദംശ്രുകരാലവക്ത്രം |
 ദൈത്യേന്ദ്രമാശു ഗദയാഭിപതന്തമാരാ -
 ദൂരൗ നിപാത്യ വിദദാര നഖൈഃ സ്തുരന്തം || 14 || 227

അന്തഃസരസ്യുരുബലേന പദേ ഗൃഹീതോ
 ഗ്രാഹേണ യുമപതിരംബുജഹസ്ത ആർതഃ |
 ആഹേദമാദിപുരുഷാഖിലലോകനാഥ
 തീർഥശ്രവഃ ശ്രവണമംഗലനാമധേയ || 15 || 228

ശ്രുത്യാ ഹരിസ്തമരണാർഥിനമപ്രമേയ -
 ശ്ചക്രായുധഃ പതഗരാജഭൂജാധിരുന്ധഃ |
 ചക്രേണ നക്രവദനം വിനിപാദ്യ തന്യാ -
 ദ്ധന്യേ പ്രഗൃഹ്യ ഭഗവാൻ കൃപയോജ്ജഹാര || 16 || 229

ജ്യായാൻ ഗുണൈരവരജ്ജ്യാപ്യദിതേഃ സുതാനാം
 ലോകാൻ വിചക്രമ ഇമാൻ യദമാധിയജ്ഞഃ |
 ക്ഷ്യാം വാമനേന ജഗൃഹേ ത്രിപദച്ഛലേന
 യാച്ഛ്യാമ്യതേ പഥി ചരൻ പ്രഭുഭിർന ചാൽയഃ || 17 || 230

നാർഥോ ബലേരയമുരുക്രമപാദശൗച -
 മാപഃ ശിവാ ധൃതവതോ വിബുധാധിപത്യം |
 യോ വൈ പ്രതിശ്രുതമ്യതേ ന ചികീർഷദന്യ -
 ദാന്മാനമംഗ ശിരസാ ഹരയ്യേഭിമേനേ || 18 || 231

തുഭ്യം ച നാരദ ഭൃശം ഭഗവാൻ വിവൃദ്ധ -
 ഭാവേന സാധുപരിതൃഷ്ട ഉവാച യോഗം |
 ഇതാനം ച ഭാഗവതമാത്മസതത്ത്വദീപം
 യദ്യാസുഭേവശരണാ വിദുരജ്ഞസൈവ || 19 || 232

ചക്രം ച ദിക്ഷ്യവിഹതം ദശസു സ്വതേജോ
 മൻവന്തരേഷു മനുവംശധരോ ബിഭർതി |
 ദുഷ്ടേഷു രാജസു ദമം വ്യദധാത് സ്വകീർതിം
 സത്യേ ത്രിപൃഷ്ട ഉശതീം പ്രഥയംശ്ചരിത്രൈഃ || 20 || 233

ധൻവന്തരിശ്ച ഭഗവാൻ സ്വയമേവ കീർതി -
 ര്നാല്ലാ നൃണാം പുരുരുജ്യാം രുജ്ജ ആശു ഹന്തി |
 യജ്ഞേ ച ഭാഗമമൃതായുരവാവരുന്ധ
 ആയുഷ്ച വേദമനുശാസ്ത്വവതീര്യ ലോകേ || 21 || 234

ക്ഷത്രം ക്ഷയായ വിധിനോപഭൃതം മഹാത്മാ
 ബ്രഹ്മധ്രുഗുജ്ജ്വലിതപഥം നരകാർതിലിപ്തം |
 ഉദ്ധന്ത്യസാവവനികണ്ടകമുഗ്രവീര്യഃ
 ത്രിഃസപ്തകൃത്യ ഉരുധാരപരശ്വധേന || 22 || 235

അസ്മത്പ്രസാദസുമുഖഃ കലയാ കലേശ
 ഇക്ഷ്യാകുവംശ അവതീര്യ ഗുരോർനിദേശേ |
 തിഷ്ഠൻ വനം സദധിതാനുജ ആവിവേശ
 യസ്മിൻ വിരുധ്യ ദശകന്ധര ആർതിമാർച്ഛത് || 23 || 236

യസ്മാ അദാദുദധിരുവദയാംഗവേപോ
 മാർഗം സപദ്യരിപുരം ഹരവദ് ദിധക്ഷോഃ |
 ദുരേ സുഹൃന്മമിതരോഷസുശോണദ്യഷ്ട്യാ
 താതപ്യമാനമകരോരഗനക്രചക്രഃ || 24 || 237

വക്ഷഃസ്ഥലസ്മർശരുഗ്ണമഹേന്ദ്രവാഹ -
 ദന്തൈർവിധംബിതകകുബ്ജുഷ ഊവഹാസം |
 സദ്യോസുദിഃ സഹ വിനേഷ്യതി ദാരഹർതു -
 ര്വിസ്തുർജ്ജിതൈർധനുഷ ഉച്ചരതോദ്യീസൈന്ധയേ || 25 || 238

ദുഃഃ സുരേതരവരൂമവിമർദിതായാഃ
 ക്ലേശവ്യയായ കലയാ സിതകൃഷ്ണകേശഃ |
 ജാതഃ കരിഷ്യതി ജനാനുപലക്ഷ്യമാർഗഃ
 കർമാണി ചാത്മമഹിമോപനിബന്ധനാനി || 26 || 239

തോകേന ജീവഹരണം യദുലൂകികായാഃ
 ത്രൈമാസികസ്യ ച പദാ ശകടോപവൃത്തഃ |
 യദ് രിംഗതാന്തരഗതേന ദിവിസ്തുശോർവാ
 ഉൻമൂലനം ത്വിതരമാർജുനയോർന ദാവ്യം || 27 || 240

യദ് വൈ വ്രജേ വ്രജപശൂൻ വിഷതോയപീമാൻ
 പാലാംസ്തുജീവയദനുഗ്രഹദൃഷ്ടിവൃഷ്ട്യാ |
 തച്ഛുദ്ധയേതിവിഷവീര്യവിലോലജിഹ്വ -
 മുച്ഛാഽധിഷ്യദുരഗം വിഹരൻ ഹ്രദിൻയാം || 28 || 241

തത് കർമ്മ ദിവ്യമിവ യന്നിശി നിഃശയാനം
 ദാവാനിനാ ശുചിവനേ പരിഭവ്യമാനേ |
 ഉന്നേഷ്യതി വ്രജമതോവസിതാന്തകാലം
 നേത്രേ പിധായു സബലോന്യധിഗമ്യവീര്യഃ || 29 || 242

ഗൃഹ്ണീത യദ് യദുപബന്ധമമുഷ്യ മാതാ
 ശുൽബം സുതന്യ ന തു തത് തദമുഷ്യ മാതി |
 യജ്ജുംഭതോന്യ വദനേ ഭുവനാനി ഗോപീ
 സംവീക്ഷ്യ ശങ്കിതമനഃ പ്രതിബോധിതാസ്സീത് || 30 || 243

നന്ദം ച മോക്ഷ്യതി ഭയാദ് വരുണന്യ പാശദ്
 ഗോപാൻ ബിലേഷു പിഹിതാൻ മയസുനൂനാ ച |
 അഹ്യാപൃതം നിശി ശയാനമതിശ്രമേണ
 ലോകം വികുംഠമുപനേഷ്യതി ഗോകുലം സു || 31 || 244

ഗോപൈർമവേ പ്രതിഹതേ വ്രജവിപ്ലവായ
 ദേവ്യേദിവർഷതി പശൂൻ കൃപയാ രിരക്ഷുഃ |
 ധർതോച്ഛീലീന്ദ്രമിവ സപ്ത ദിനാനി സപ്ത -
 വർഷോ മഹീധ്രമനഘൈകകരേ സലീലം || 32 || 245

ക്രീഡൻ വനേ നിശി നിശാകരരശ്മിഗൗർയാം
 രാസോൻമുഖഃ കലപദായതമൂർച്ഛിതേന |
 ഉദ്ദീപിതസുരരുജാം വ്രജഭൃദ്യധൂനാം
 ഹർതുർഹരിഷ്യതി ശിരോ ധനദാനുഗന്യ || 33 || 246

യേ ച പ്രലംബവരദർഭുരകേശ്യരിഷു -
 മൽലേദകംസയവനഃ കുജപൗണ്ഡ്രകാദ്യാഃ |
 അൻയേ ച ശാൽവകപിബൽവലദന്തവക്ത്ര -
 സപ്തോക്ഷശംബരവിദുരഥരുക്മിമുഖ്യാഃ || 34 || 247

യേ വാ മൃധേ സമിതിശാലിന ആത്തചാപാഃ
 കാംബോജമത്യകുരുകൈകയസ്യഞ്ജയാദ്യാഃ |
 യാസ്യന്ത്യദർശനമലം ബലപാർഥഭീമ -
 വ്യാജാഹ്യയേന ഹരിണാ നിലയം തദീയം || 35 || 248

കാലേന മീലിതധിയാമവമൃശ്യ നൃണാം
 സ്തോകായുഷാം സ്വനിഗമോ ബത ദൂരപാരഃ |
 ആവിർഹിതസ്ത്വനൂയുഗം സ ഹി സത്യവത്യാം
 വേദദ്രുമം വിടപശോ വിഭജിഷ്യതി സു || 36 || 249

ദേവദ്വിഷാം നിഗമവർത്തനി നിഷ്ഠിതാനാം
 പൂർഭിർമയേന വിഹിതാഭിരദൃശ്യതൂർഭിഃ |
 ലോകാൻ ഘൃതാം മതിവിമോഹമതിപ്രലോഭം
 വേഷം വിധായ ബഹു ഭാഷ്യത ഔപധർമ്യം || 37 || 250

യർഹ്യാലയേഷ്യപി സതാം ന ഹരേഃ കഥാഃ സ്യുഃ
 പാവണ്യനോ ദ്വിജ്ജനാ വൃഷലാ നൃദേവാഃ |
 സ്വാഹാ സ്വധാ വഷഡിതി സു ഗിരോ ന യത്ര
 ശാസ്താ ഭവിഷ്യതി കലേർഭഗവാൻ യുഗാന്തേ || 38 || 251

സർഗേ തപോഹമൃഷയോ നവ യേ പ്രജേശാഃ
 സ്ഥാനേ ച ധർമമഖമൻവമരാവനീശാഃ |
 അന്തേ ത്വധർമഹരമൻയുവശാസുരാദ്യാ
 മായാവിഭൂതയ ഇമാഃ പുരുശക്തിഭാജഃ || 39 || 252

വിഷ്ണോർനൂ വീർയഗണനാം കതമോർഹതീഹ
 യഃ പാർഥിവാൻയപി കവിർവിമമേ രജ്യാംസി |
 ചസ്തംഭ യഃ സ്വരഹസാസ്ഖലതാ ത്രിപൃഷ്ഠം
 യസ്താത് ത്രിസാമ്യസദനാദുരു കമ്പയാനം || 40 || 253

നാന്തം വിദാമ്യഹമമീ മൂനയോദ്യഗ്രജാസ്തേ
 മായാബലസ്യ പുരുഷസ്യ കുത്വോപരേ യേ |
 ഗായൻ ഗുണാൻ ദശശതാനന ആദിദേവഃ
 ശേഷോദ്യുനാപി സമവസ്യതി നാസ്യ പാരം || 41 || 254

യേഷാം സ ഏവ ഭഗവാൻ ദയയേദനന്തഃ
 സർവാത്മനാസ്ത്രിശിതപദോ യദി നിർവ്യലീകം |
 തേ ദുസ്തരാമതിതരന്തി ച ദേവമായാം
 നൈഷാം മമാഹമിതി ധീഃ ശ്യാശ്യാഗാലദക്ഷ്യേ || 42 || 255

വേദാഹമംഗ പരമസ്യ ഹി യോഗമായാം
 യുയം ഭവശ്ച ഭഗവാനഥ ദൈത്യവർയഃ |
 പത്നീ മനോഃ സ ച മനുശ്ച തദാത്മജാശ്ച
 പ്രാചീനബർഹിരുദൂരംഗ ഉത ധ്രുവശ്ച || 43 || 256

ഇക്ഷ്യാകുരൈലമുചുകുന്ദവിദേഹഗാധി -
 രഘ്യംബരീഷസഗരാ ഗയനാഹുഷാദ്യാഃ |
 മാനാത്രലർകശതധൻവനുരന്തിദേവാ
 ദേവവ്രതോ ബലിരമൂർത്തരയോ ദിലീപഃ || 44 || 257

സൗഭർയുതകശിബിദേവലപിപ്പലാദ -
 സാരസ്വതോദ്ധവപരാശരഭൂരിഷേണാഃ |
 യ്യേൻയേ വിഭീഷണഹനുമദുപേന്ദ്രദത്ത -
 പാർഥാർഷ്ഠിഷേണവിദൂരശ്രൂതദേവവർയാഃ || 45 || 258

തേ വൈ വിദന്ത്യതിതരന്തി ച ദേവമായാം
 സ്ത്രീശൂദ്രഹുണശബരാ അപി പാപജീവാഃ |
 യദ്യദ്ഭൂതക്രമപരായണശീലശിക്ഷാ -
 സ്തീർയഗ്ജനാ അപി കിമു ശ്രൂതധാരണാ യേ || 46 || 259

ശശ്വത് പ്രശാന്തമഭയം പ്രതിബോധമാത്രം
 ശുദ്ധം സമം സദസതഃ പരമാത്മതത്ത്വം |
 ശബ്ദോ ന യത്ര പുരുകാരകവാൻ ക്രിയാർഥോ
 മായാ പരൈത്യഭിമുഖേ ച വിലജ്ജമാനാ || 47 || 260

തദ് വൈ പദം ഭഗവതഃ പരമസ്യ പുംസോ
 ബ്രഹ്മേതി യദ് വിദുരജസ്രസുഖം വിശോകം |
 സധ്യങ് നിയമ്യ യതയോ യമകർതഹേതിം
 ജഹ്യുഃ സ്വരാധിവ നിപാനഖനിത്രമിന്ദ്രഃ || 48 || 261

സ ശ്രേയസാമപി വിഭൂർഭഗവാൻ യതോഽസ്യ
 ഭാവസ്വഭാവവിഹിതസ്യ സതഃ പ്രസിദ്ധിഃ |
 ദേഹേ സ്വയാതുവിഗമ്യേനുവിശീർയമാണേ
 വ്യാമേവ തത്ര പുരുഷോ ന വിശീർയത്യേജഃ || 49 || 262

സോഽയം ത്യേഭിഹിതസ്താത ഭഗവാൻ വിശ്വഭാവനഃ |
 സമാസേന ഹരേർനാൻയദൻയസ്മാത് സദസച്ച യത് || 50 || 263

ഇദം ഭാഗവതം നാമ യൻമേ ഭഗവതോദിതം |
 സംഗ്രഹോഽയം വിഭൂതിനാം ത്വമേതദ് വിപുലീകുരു || 51 || 264

യഥാ ഹരൗ ഭഗവതി നൃണാം ഭക്തിർഭവിഷ്യതി |
 സർവാത്മൻയവിലാധാരേ ഇതി സങ്കൽപ്യ വർണയ || 52 || 265

മായാം വർണയതോഽമുഷ്യ ഈശ്വരസ്യാനുഭോദതഃ |
 ശൂൺവതഃ ശ്രദ്ധയാ നിത്യം മായയാഽത്മാ ന മൂഹൃതി || 53 || 266

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
 ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ബ്രഹ്മനാരദസംവാദേ സപ്തമോഽധ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ അഷ്ടമോദ്യായഃ ||

രാജോവാച

ബ്രഹ്മണാ ചോദിതോ ബ്രഹ്മൻ ഗുണാഖ്യാന്വേഗുണസ്യ ച |
യസ്മൈ യസ്മൈ യഥാ പ്രാഹ നാരദോ ദേവദർശനഃ || 1 ||

267

ഏതദ് വേദിതുമിച്ഛാമി തത്ത്വം വേദവിദാം വര |
ഹരേരദ്ഭുതവീര്യസ്യ കഥാ ലോകസുമംഗലാഃ || 2 ||

268

കഥയസ്യ മഹാഭാഗ യഥാഹമഖിലാത്മനി |
കൃഷ്ണേ നിവേശ്യ നിഃസംഗം മനസ്സ്യക്ഷേപ്യ കലേവരം || 3 ||

269

ശൃൺവതഃ ശ്രദ്ധയാ നിത്യം ഗൃണതശ്ച സ്വചേഷ്ടിതം |
കാലേന നാതിദീർഘേണ ഭഗവാൻ വിശതേ ഹൃദി || 4 ||

270

പ്രവിഷ്ടഃ കർണരന്ദ്രേണ സ്യാനാം ഭാവസരോരുഹം |
ധൂനോതി ശമലം കൃഷ്ണഃ സലിലസ്യ യഥാ ശരത് || 5 ||

271

ധൗതാത്മാ പുരുഷഃ കൃഷ്ണപാദമൂലം ന മൂഞ്ചതി |
മുക്തസർവപരിക്ലേശഃ പാമ്പഃ സ്വശരണം യഥാ || 6 ||

272

യദധാതുമതോ ബ്രഹ്മൻ ദേഹാരംഭോദ്യസ്യ ധാതുഭിഃ |
യദ്യച്ഛയാ ഹേതൂനാ വാ ഭവന്തോ ജാനതേ യഥാ || 7 ||

273

ആസീദ് യദുദരാത് പദ്മം ലോകസംസ്ഥാനലക്ഷണം |
 യാവാനയം വൈ പുരുഷ ഇയത്താവയവൈഃ പുഥക് |
 താവാനസാവിതി പ്രോക്തഃ സംസ്ഥാവയവവാനിവ || 8 || 274

അജഃ സൃജതി ഭൂതാനി ഭൂതാത്മാ യദനുഗ്രഹാത് |
 ദദ്യശേ യേന തദ്രൂപം നാഭിപദ്മസമുദ്ഭവഃ || 9 || 275

സ ചാപി യത്ര പുരുഷോ വിശ്വസ്ഥിത്യുദ്ഭവാപ്യയഃ |
 മുക്ത്യാഽത്ഥമായാം മായേശഃ ശേതേ സർവഗുഹാശയഃ || 10 || 276

പുരുഷാവയവൈർലോകാഃ സപാലാഃ പൂർവകൽപിതാഃ |
 ലോകൈരമുഷ്യാവയവാഃ സപാലൈരിതി ശുശ്രൂമ || 11 || 277

യാവാൻ കൽപോ വികൽപോ വാ യഥാ കാലോനുമീയതേ |
 ഭൂതഭവ്യഭവച്ഛബ്ദ ആയുർമാനം ച യത്സതഃ || 12 || 278

കാലസ്യാനുഗതിർയാ തു ലക്ഷ്യത്യേൺവീ ബൃഹത്യപി |
 യാവത്യഃ കർമഗതയോ യാദ്യശീർദ്വിജസത്തമ || 13 || 279

യസ്മിൻ കർമസമാവായോ യഥാ യേനോപഗൃഹ്യതേ |
 ഗുണാനാം ഗുണിനാം ചൈവ പരിണാമമഭീപ്സതാം || 14 || 280

ഭൂപാതാലകകുബ്ജോമഗ്രഹനക്ഷത്രഭൂഭൂതാം |
 സരിത്സമുദ്രദ്വീപാനാം സംഭവശ്ചൈതദോകസാം || 15 || 281

പ്രമാണമണ്ഡകോശസ്യ ബാഹ്യാഭ്യന്തരഭേദതഃ |
 മഹതാം ചാനുചരിതം വർണാശ്രമവിനിശ്ചയഃ || 16 || 282

യുഗാനി യുഗമാനം ച ധർമോ യശ്ച യുഗേ യുഗേ |
 അവതാരാനുചരിതം യദാശ്ചർയതമം ഹരേഃ || 17 || 283

നൃണാം സാധാരണോ ധർമഃ സവിശേഷശ്ച യാദൃശഃ |
ശ്രേണീനാം രാജർഷീണാം ച ധർമഃ കൃഷ്ണേഷു ജീവതാം || 18 || 284

തത്ത്യാനാം പരിസംഖ്യാനം ലക്ഷണം ഹേതുലക്ഷണം |
പുരുഷാരാധനവിധിർയോഗസ്യാധ്യാത്മികസ്യ ച || 19 || 285

യോഗേശ്വരൈശ്വര്യഗതിർലിംഗഭംഗസ്തു യോഗിനാം |
വേദോപവേദധർമാണാമിതിഹാസപുരാണയോഃ || 20 || 286

സമ്പ്ലവഃ സർവഭൂതാനാം വിക്രമഃ പ്രതിസക്രമഃ |
ഇഷ്ടാപൂർതസ്യ കാമ്യാനാം ത്രിവർഗസ്യ ച യോ വിധിഃ || 21 || 287

യശ്ചാനുശായിനാം സർഗഃ പാഖണ്ഡസ്യ ച സംഭവഃ |
ആത്മനോ ബന്ധമോക്ഷൗ ച വ്യവസ്ഥാനം സ്വരൂപതഃ || 22 || 288

യഥാസ്ത്മതന്ത്രോ ഭഗവാൻ വിക്രീഡത്യാത്മമായയാ |
വിസൃജ്യ വാ യഥാ മായാമുദാസ്തേ സാക്ഷിവാദ് വിഭുഃ || 23 || 289

സർവമേതച്ച ഭഗവൻ പൃച്ഛതേ മ്യേനൂപൂർവശഃ |
തത്ത്വത്വോർഹസ്യുദാഹർതും പ്രപന്നായ മഹാമുനേ || 24 || 290

അത്ര പ്രമാണം ഹി ഭവാൻ പരമേഷീ യഥാസ്ത്മഭുഃ |
പരേ ചേഹാനുതിഷ്ഠന്തി പൂർവേഷാം പൂർവജൈഃ കൃതം || 25 || 291

ന മ്യേസവഃ പരായന്തി ബ്രഹ്മന്നനശനാദമീ |
പിബതോഽപ്യുതപീയൂഷമന്യത്ര കുപിതാദ് ദ്വിജാത് || 26 || 292

സുത ഉവാച
സ ഉപാമന്ത്രിതോ രാജ്ഞാ കഥയാമിതി സത്പതേഃ |
ബ്രഹ്മരാതോ ഭൃശം പ്രീതോ വിഷ്ണുരാതേന സംസദി || 27 || 293

പ്രാഹ ഭാഗവതം നാമ പുരാണം ബ്രഹ്മസമ്മിതം |
 ബ്രഹ്മണേ ഭഗവത്പ്രോക്തം ബ്രഹ്മകൽപ ഉപാഗതേ || 28 || 294

യദ് യത് പരീക്ഷിദ്യുഷഭഃ പാണ്ഡുനാമനുപൃച്ഛതി |
 ആനുപൂർവ്വേണ തത്സർവമാഖ്യാതുമുപചക്രമേ || 29 || 295

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
 ദ്വിതീയസ്കന്ധേ പ്രശ്നവിധിർനാമാഷ്ടമോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

|| ദ്വിതീയസ്കന്ധേ നവമോഽധ്യായഃ ||

ശ്രീശുക ഉവാച

ആത്മമായാമൃതേ രാജൻ പരസ്യാനുഭവാത്മനഃ |

ന ഘടേതാർഥസംബന്ധഃ സ്വപ്നദ്രഷ്ടുരിവാഞ്ജസാ || 1 ||

296

ബഹുരൂപ ഇവാഭാതി മായയാ ബഹുരൂപയാ |

രമമാണോ ഗുണേഷ്വസ്യാ മമാഹമിതി മന്യതേ || 2 ||

297

യർഹി വാവ മഹിമ്നി സ്വേ പരസ്തിൻ കാലമായയോഃ |

രമേത ഗതസമ്മോഹസ്സ്യുക്ത്യോദാസ്തേ തദോഭയം || 3 ||

298

ആത്മതത്ത്വവിശുദ്ധ്യർഥം യദാഹ ഭഗവാനൃതം |

ബ്രഹ്മണേ ദർശയൻ രൂപമവ്യലീകവ്രതാദ്യതഃ || 4 ||

299

സ ആദിദേവോ ജഗതാം പരോ ഗുരുഃ

സ്വധിഷ്ഠ്യമാസ്ഥായ സിസൃക്ഷയൈക്ഷത |

താം നാധ്യഗച്ഛദ് ദൃശമത്ര സമ്മതാം

പ്രപഞ്ചനിർമാണവിധിർയയാ ഭവേത് || 5 ||

300

സ ചിന്തയൻ ദ്യക്ഷരമേകദാംഭ -

സ്വപാശ്യണോദ് ദ്വിർഗദിതം വചോ വിദുഃ |

സ്സർശേഷു യത്ഷോഡശമേകവിംശം

നിഷ്ഠിഞ്ചനാനാം നൃപ യദ് ധനം വിദുഃ || 6 ||

301

നിശച്യ തദ്യക്തൃദിദൃക്ഷയാ ദിശോ
 വിലോക്യ തത്രാന്യദപശ്യമാനഃ |
 സ്വധിഷ്ഠ്യമാസ്ഥായ വിമൃശ്യ തദ്ധിതം
 തപസ്യുപാദിഷ്ട ഇവാദധേ മനഃ || 7 || 302

ദിവ്യം സഹസ്രാബ്ജമമോഘദർശനോ
 ജിതാനിലാത്മാ വിജിതോദയേന്ദ്രിയഃ |
 അതപ്യത സ്മാഖിലലോകതാപനം
 തപസ്സപീയാംസ്തപതാം സമാഹിതഃ || 8 || 303

തസ്മൈ സ്വലോകം ഭഗവാൻ സഭാജിതഃ
 സന്ദർശയാമാസ പരം ന യത്പരം |
 വ്യപേതസങ്കലേശവിമോഹസാധ്യസം
 സ്വദ്യഷ്ടവദ്ഭിർവിബുധൈരഭിഷ്ടുതം || 9 || 304

പ്രവർത്തതേ യത്ര രജസ്തമസ്തയോഃ
 സത്ത്വം ച മിശ്രം ന ച കാലവിക്രമഃ |
 ന യത്ര മായാ കിമുതാപരേ ഹരേ -
 രനുവ്രതാ യത്ര സുരാസുരാർചിതാഃ || 10 || 305

ശ്യാമാവദാതാഃ ശതപത്രലോചനാഃ
 പിശംഗവസ്ത്രാഃ സുരുചഃ സുപേശസഃ |
 സർവേ ചതുർബാഹവ ഉൻമിഷൻമണി -
 പ്രവേകനിഷ്ഠാഭരണാഃ സുവർചസഃ |
 പ്രവാലവൈദുർയമൃണാലവർചസഃ
 പരിസ്സുരത്കുണ്ഡലമൗലിമാലിനഃ || 11 || 306

ഭ്രാജിഷ്ണുദിർയഃ പരിതോ വിരാജതേ
 ലസദ്വിമാനാവലിദിർമഹാത്മനാം |

വിദ്യാതമാനഃ പ്രമദോത്തമാദ്യുഭിഃ
സവിദ്യുദഭ്രാവലിഭിർയഥാ നഭഃ || 12 || 307

ശ്രീർയത്ര രൂപിൺയുരുഗായപാദയോഃ
കരോതി മാനം ബഹുധാ വിഭൂതിഭിഃ |
പ്രേംഖം ശ്രീതാ യാ കൂസുമാകരാണുഗൈ -
ർവിഗീയമാനാ പ്രിയകർമ ഗായതീ || 13 || 308

ദദർശ തത്രാഖിലസാത്യതാം പതിം
ശ്രീയഃ പതിം യജ്ഞപതിം ജഗത്പതിം |
സുനന്ദനന്ദപ്രബലാർഹണാദിഭിഃ
സ്വപാർഷദമുഖൈഃ പരിസേവിതം വിഭും || 14 || 309

ഭൃത്യപ്രസാദാഭിമുഖം ദൃഗാസവം
പ്രസന്നഹാസാരൂണലോചനാനനം |
കിരീടിനം കൂണ്ഡലിനം ചതുർഭുജം
പീതാംബരം വക്ഷസി ലക്ഷിതം ശ്രീയാ || 15 || 310

അധ്യർഹണീയാസനമാസ്ഥിതം പരം
വൃതം ചതുഃഷോഡശപഞ്ചശക്തിഭിഃ |
യുക്തം ദഗൈഃ സ്വൈരിതരത്ര ചാധ്രുവൈഃ
സ്വ ഏവ ധാമൻ രമമാണമീശ്വരം || 16 || 311

തദുർശനാഹ്ലാദപരിപ്ലുതാന്തരോ
ഹൃഷ്യത്തനുഃ പ്രേമദരാശ്രുലോചനഃ |
നനാമ പാദാംബുജമസ്യ വിശ്വസൃഗ്
യത് പാരമഹംസ്യേന പഥാധിഗമ്യതേ || 17 || 312

തം പ്രീയമാണം സമുപസ്ഥിതം തദാ
പ്രജ്ഞാവിസർഗേ നിജശാസനാർഹണം |

ബഭാഷ ഇൗഷസ്വിതശോചിഷാ ഗിരാ

പ്രിയഃ പ്രിയം പ്രീതമനാഃ കരേ സ്സൃശൻ || 18 ||

313

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ത്വയാഹം തോഷിതഃ സമൃഗ് വേദഗർഭ സിസൃക്ഷയാ |

ചിരം ഭൃതേന തപസാ ദുസ്തോഷഃ കൂടയോഗിനാം || 19 ||

314

വരം വരയ ഭദ്രം തേ വരേശം മാഭിവാംഹിതം |

ബ്രഹ്മംഹൃദയഃ പരിശ്രാമഃ പുംസോ മദുർശനാവധിഃ || 20 ||

315

മനീഷിതാനുഭാവോഽയം മമ ലോകാവലോകനം |

യദുപശ്രുത്യ രഹസി ചകർഥ പരമം തപഃ || 21 ||

316

പ്രത്യാദിഷ്ടം മയാ തത്ര ത്വയി കർമവിമോഹിതേ |

തപോ മേ ഹൃദയം സാക്ഷാദാത്മാഹം തപസോഽനൃഘ || 22 ||

317

സൃജാമി തപസൈവേദം ഗ്രസാമി തപസാ പുനഃ |

ബിഭർമി തപസാ വിശ്വം വീര്യം മേ ദുശ്ചരം തപഃ || 23 ||

318

ബ്രഹ്മോവാച

ഭഗവൻ സർവഭൂതാനാമധ്യക്ഷോഽവസ്ഥിതോ ഗുഹാം |

വേദ ഹൃപ്രതിരുദ്ധേന പ്രജ്ഞാനേന ചികീർഷിതം || 24 ||

319

തഥാപി നാമമാനസ്യ നാഥ നാഥയ നാഥിതം |

പരാവരേ യഥാ രൂപേ ജാനീയാം തേ ത്വരുപിണഃ || 25 ||

320

യഥാഽത്ഥമായായോഗേന നാനാശക്ത്യുപബ്ധംഹിതം |

വിലുമ്പൻ വിസൃജൻ ഗൃഹ്ണൻ ബിഭ്രദാത്മാനമാത്മാനാ || 26 ||

321

ക്രീഡസ്യമോഘസങ്കൽപ ഊർണനാഭിർയഥോർണുതേ |

തഥാ തദ്വിഷയാം ധേഹി മനീഷാം മയി മാധവ || 27 ||

322

ഭഗവച്ഛിക്ഷിതമഹം കരവാണി ഹൃതന്ദ്രിതഃ |
നേഹമാനഃ പ്രജാസർഗം ബധ്യേയം യദനുഗ്രഹാത് || 28 || 323

യാവത് സഖാ സഖ്യുരിവേശ തേ കൃതഃ
പ്രജാവിസർഗേ വിഭജാമി ഭോ ജനം |
അവിക്ലവസ്തേ പരികർമ്മണി സ്ഥിതോ
മാ മേ സമുന്നദ്ധമഭോജമാനീനഃ || 29 || 324

ശ്രീഭഗവാനുവാച
ഇത്താനം പരമഗുഹ്യം മേ യദ് വിജ്ഞാനസമൻവിതം |
സരഹസ്യം തദംഗം ച ഗൃഹാണ ഗദിതം മയാ || 30 || 325

യാവാനഹം യഥാഭാവോ യദ്രൂപഗുണകർമ്മകഃ |
തഥൈവ തത്ത്വവിജ്ഞാനമസ്തു തേ മദനുഗ്രഹാത് || 31 || 326

അഹമേവാസമേവാഗ്രേ നാൻയദ് യത് സദസത് പരം |
പശ്ചാദഹം യദേതച്ച യോവശിഷ്യേത സോസ്തുഹം || 32 || 327

ഋത്യേർഥം യത് പ്രതീയേത ന പ്രതീയേത ചാത്മനി |
തദ്വിദ്യാദാത്മനോ മായാം യഥാവിദാസോ യഥാ തമഃ || 33 || 328

യഥാ മഹാന്തി ഭൂതാനി ഭൂതേഷുചാവചേഷ്യനു |
പ്രവിഷ്യാൻയപ്രവിഷ്യാനി തഥാ തേഷു ന തേഷ്യഹം || 34 || 329

ഏതാവദേവ ജിജ്ഞാസ്യം തത്ത്വജിജ്ഞാസുനാവിത്മനഃ |
അൻവയവൃതിരേകാഭ്യാം യത് സ്യാത് സർവത്ര സർവദാ || 35 || 330

ഏതൻമതം സമാതിഷ്ട പരമേണ സമാധിനാ |
ഭവാൻ കൽപവികൽപേഷു ന വിമുഹൃതി കർഹിച്ചിത് || 36 || 331

- ശ്രീശുക ഉവാച
സമ്പ്രദിശ്ശൈവമജനോ ജനാനാം പരമേഷ്വിനം |
പശ്യതസ്സസ്യ തദ് രൂപമാത്മനോ ന്വയരുണദ്ധരിഃ || 37 || 332
- അന്തർഹിതേന്ദ്രിയാർമായ ഹരയേ വിഹിതാഞ്ജലിഃ |
സർവഭൂതമയോ വിശ്വം സസർജ്ജേദം സ പൂർവവത് || 38 || 333
- പ്രജാപതിർധർമപതിരേകദാ നിയമാൻ യമാൻ |
ഭദ്രം പ്രജാനാമൻവിച്ഛന്നാതിഷ്ഠത് സ്വാർഥകാമ്യയാ || 39 || 334
- തം നാരദഃ പ്രിയതമോ രിക്മമാദാനാമനുവ്രതഃ |
ശുശ്രൂഷമാണഃ ശീലേന പ്രശ്രയേണ ദമേന ച || 40 || 335
- മായാം വിവിദിഷൻ വിഷ്ണോർമായേശസ്യ മഹാമുനിഃ |
മഹാഭാഗവതോ രാജൻ പിതരം പര്യതോഷയത് || 41 || 336
- തൃഷ്ടം നിശാമ്യ പിതരം ലോകാനാം പ്രപിതാമഹം |
ദേവർഷിഃ പരിപ്രച്ഛ ഭവാൻ യൻമാനുപൃച്ഛതി || 42 || 337
- തസ്മാ ഇദം ഭാഗവതം പുരാണം ദശലക്ഷണം |
പ്രോക്തം ഭഗവതാ പ്രാഹ പ്രീതഃ പുത്രായ ഭൂതകൃത് || 43 || 338
- നാരദഃ പ്രാഹ മൂനയേ സരസ്വത്യാസ്തദേ നൃപ |
ധ്യായതേ ബ്രഹ്മ പരമം വ്യാസായാമിതതേജസേ || 44 || 339
- യദുതാഹം ത്വയാ പൃഷ്ഠോ വൈരാജാത് പുരുഷാദിദം |
യഥാസ്സീത്തദുപാഖ്യാസ്യേ പ്രശ്നാനന്യാംശ്ച കൃത്സ്നശഃ || 45 || 340

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
ദ്വിതീയസ്കന്ധേ നവമോദ്യായഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം

॥ ദ്വിതീയസ്കന്ധേ ദശമോദ്യായഃ ॥

ശ്രീശുക ഉവാച

അത്ര സർഗോ വിസർഗശ്ച സ്ഥാനം പോഷണമൂതയഃ |
മൻവന്തരേശാനുകമാ നിരോധോ മുക്തിരാശ്രയഃ ॥ 1 ॥

341

ദശമസ്യ വിശുദ്ധ്യർഥം നവാനാമിഹ ലക്ഷണം |
വർണയന്തി മഹാത്മാനഃ ശ്രുതേനാർഥേന ചാഞ്ജസാ ॥ 2 ॥

342

ഭൂതമാത്രേന്ദ്രിയധിയാം ജന്മ സർഗ ഉദാഹൃതഃ |
ബ്രഹ്മണോ ഗുണവൈഷ്യാദ്വിസർഗഃ പൗരൂഷഃ സ്യുതഃ ॥ 3 ॥

343

സ്ഥിതിർവൈകുണ്ഠവിജയഃ പോഷണം തദനുഗ്രഹഃ |
മൻവന്തരാണി സദ്ധർമ ഉതയഃ കർമവാസനാഃ ॥ 4 ॥

344

അവതാരാനുചരിതം ഹരേശ്യാസ്യാനുവർതിനാം |
സതാമീശകമാഃ പ്രോക്താ നാനാഖ്യാനോപബൃംഹിതാഃ ॥ 5 ॥

345

നിരോധോസ്യാനുശയനമാത്മനഃ സഹ ശക്തിഭിഃ |
മുക്തിർഹിത്യാന്യമാരൂപം സ്വരൂപേണ വ്യവസ്ഥിതിഃ ॥ 6 ॥

346

ആദാസശ്ച നിരോധശ്ച യതശ്ചാധ്യവസീയതേ |
സ ആശ്രയഃ പരം ബ്രഹ്മ പരമാത്മേതി ശബ്ദതേ ॥ 7 ॥

347

യോദ്യാത്മികോദ്യം പുരുഷഃ സോസാവേവാധിദൈവികഃ |
യസ്ത്രോദയവിച്ഛേദഃ പുരുഷോ ഹ്യാധിഭൃതികഃ || 8 || 348

ഏകമേകതരാദാവേ യദാ നോപലദാമഹേ |
ത്രിതയം തത്ര യോ വേദ സ ആത്മാ സ്യാശ്രയാശ്രയഃ || 9 || 349

പുരുഷോണ്ഡം വിനിർഭിദ്യ യദാസൗ സ വിനിർഗതഃ |
ആത്മനോയനമൻവിച്ഛന്നപോസ്രാക്ഷിച്ഛുചിഃ ശുചിഃ || 10 || 350

താസ്വവാത്സീത് സ്വസൃഷ്ടാസു സഹസ്രപരിവത്സരാൻ |
തേന നാരായണോ നാമ യദാപഃ പുരുഷോദ്ഭവാഃ || 11 || 351

ദ്രവ്യം കർമ്മ ച കാലശ്ച സ്വഭാവോ ജീവ ഏവ ച |
യദനുഗ്രഹതഃ സന്തി ന സന്തി യദുപേക്ഷയാ || 12 || 352

ഏകോ നാനാത്മൻവിച്ഛൻ യോഗതൽപാത് സമുത്ഥിതഃ |
വീർയം ഹിരൺമയം ദേവോ മായയാ വ്യസൃജത് ത്രിധാ || 13 || 353

അധിദൈവമധ്യാത്മമധിഭൃതമിതി പ്രഭുഃ |
യഥൈകം പൗരുഷം വീർയം ത്രിധാഭിദ്യത തച്ഛൃണു || 14 || 354

അന്തഃശരീര ആകാശാത് പുരുഷസ്യ വിചേഷ്ടതഃ |
ഓജഃ സഹോ ബലം ജ്ജേണ തതഃ പ്രാണോ മഹാനസുഃ || 15 || 355

അനുപ്രാണന്തി യം പ്രാണാഃ പ്രാണന്തം സർവജന്തുഷു |
അപാനന്തമപാനന്തി നരദേവമിവാനുഗാഃ || 16 || 356

പ്രാണേന ക്ഷിപതാ ക്ഷുത് തൃഡന്തരാ ജായതേ പ്രഭോഃ |
പിപാസതോ ജക്ഷതശ്ച പ്രാങ്മുഖം നിരഭിദ്യത || 17 || 357

മുഖതസ്സാലു നിർഭിന്നം ജിഹ്വാ തത്രോപജായതേ |
തതോ നാനാരസോ ജ്ജേണ ജിഹ്വയാ യോദ്ധിഗദ്യതേ || 18 || 358

വിവക്ഷോർമുഖതോ ഭുല്ലോ വഹ്നിർവാഗ് വ്യാഹൃതം തയോഃ |
ജലേ വൈ തസ്യ സുചിരം നിരോധഃ സമജായത || 19 || 359

നാസികേ നിരഭിദ്യേതാം ദോധൂയതി നഭസ്വതി |
തത്ര വായുർഗന്ധവഹോ പ്രാണോ നസി ജിഘൃക്ഷതഃ || 20 || 360

യദ്വ്യാന്മനി നിരാലോകമാത്മാനം ച ദിദ്യക്ഷതഃ |
നിർഭിന്നേ ഹൃക്ഷിണീ തസ്യ ജ്യോതിശ്ചക്ഷുർഗുണഗ്രഹഃ || 21 || 361

ബോധ്യമാനസ്യ ഋഷിഭിരാത്മനസ്തജ്ജിഘൃക്ഷതഃ |
കർണൗ ച നിരഭിദ്യേതാം ദിശഃ ശ്രോത്രം ഗുണഗ്രഹഃ || 22 || 362

വസ്തുനോ മൃദുകാഠിന്യലഘുഗുർവോഷ്ണശീതതാം |
ജിഘൃക്ഷതസ്ത്വദ് നിർഭിന്നാ തസ്യാം രോമമഹീരുഹാഃ |
തത്ര ചാന്തർബഹിർവാതസ്ത്വച ലബ്ധഗുണോ വ്യതഃ || 23 || 363

ഹസ്തൗ രുരുഹതുസ്തസ്യ നാനാകർമചികീർഷയാ |
തയോസ്തു ബലമിന്ദ്രശ്ച ആദാനമുദയാശ്രയം || 24 || 364

ഗതിം ജിഗീഷതഃ പാദൗ രുരുഹാത്യേദികാമികാം |
പദ്ഭ്യാം യജ്ഞഃ സ്വയം ഹവ്യം കർമഭിഃ ക്രിയതേ നൃഭിഃ || 25 || 365

നിരഭിദ്യത ശിശ്നോ വൈ പ്രജാനന്ദാമൃതാർമിനഃ |
ഉപസ്ഥ ആസീത് കാമാനാം പ്രിയം തദുദയാശ്രയം || 26 || 366

ഉത്സിസ്യക്ഷോർധാതുമലം നിരഭിദ്യത വൈ ഗുദം |
തതഃ പായുസ്തതോ മിത്ര ഉത്സർഗ ഉദയാശ്രയഃ || 27 || 367

ആസിസ്യക്ലോഃ പുരഃ പുർയാ നാഭിദ്യാരമപാനതഃ |
തത്രാപാനസ്തതോ മൃത്യുഃ പൃഥക്ത്വമുദയാശ്രയം || 28 || 368

ആദിത്സോരണപാനാനാമാസൻ കൃക്ഷ്യന്ത്രനാഡയഃ |
 നദ്യഃ സമുദ്രാശ്ച തയോസ്കൃഷ്ടിഃ പുഷ്ടിസ്കദാശ്രയേ || 29 || 369

നിദിധ്യാസോരാത്മമായാം ഹൃദയം നിരഭിദ്യത |
 തതോ മനസ്തതശ്ചന്ദ്രഃ സങ്കൽപഃ കാമ ഏവ ച || 30 || 370

ത്വക്ചർമ്മമാംസരുധിരമേദോമജ്ജാസ്ഥിധാതവഃ |
 ഭൂമ്യപ്ലേജോമയാഃ സപ്ത പ്രാണോ വ്യോമാംബുവായുഭിഃ || 31 || 371

ഗുണാത്മകാനീന്ദ്രിയാണി ഭൂതാദിപ്രഭവാ ഗുണാഃ |
 മനഃ സർവവികാരാത്മാ ബുദ്ധിർവിജ്ഞാനരൂപിണീ || 32 || 372

ഏതദ്ഭഗവതോ രൂപം സ്ഥൂലം തേ വ്യാഹൃതം മയാ |
 മഹ്യാദിഭിശ്ചാവരണൈരഷ്ടദിർബഹിരാവൃതം || 33 || 373

അതഃ പരം സൂക്ഷ്മതമമവ്യക്തം നിർവിശേഷണം |
 അനാദിമധ്യനിധനം നിത്യം വാങ്മനസഃ പരം || 34 || 374

അമുനീ ഭഗവദ്രൂപേ മയാ തേ അനുവർണിതേ |
 ഉദേ അപി ന ഗൃഹ്ണന്തി മായാസ്യഷ്ടേ വിപശ്ചിതഃ || 35 || 375

സ വാച്യവാചകതയാ ഭഗവാൻ ബ്രഹ്മരൂപധൃക് |
 നാമരൂപക്രിയാ ധത്തേ സകർമാകർമകഃ പരഃ || 36 || 376

പ്രജാപതീൻമനുൻ ദേവാനൃഷീൻ പിതൃഗണാൻ പൃഥക് |
 സിദ്ധചാരണഗന്ധർവാൻ വിദ്യാധ്യാസുരഗുഹൃകാൻ || 37 || 377

കിന്നരാപ്ലരസോ നാഗാൻ സർപാൻ കിമ്പുരുഷോരഗാൻ |
 മാതൃരക്ഷഃ പിശാചാശ്ച പ്രേതഭൂതവിനായകാൻ || 38 || 378

കൃഷ്ണാണോൻമാദവേതാലാൻ യാതുധാനാൻ ഗ്രഹാനപി |
 ഖഗാൻ മൃഗാൻ പശൂൻ വൃക്ഷാൻ ഗിരീൻ നൃപ സരീസൃപാൻ || 39 || 379

ദ്വിവിധാശ്ചതുർവിധാ യേന്യേ ജലസ്ഥലനഭൗകസഃ |
കുശലാകുശലാ മിശ്രാഃ കർമണാം ഗതയസ്ക്വിമാഃ || 40 || 380

സത്ത്വം രജസ്തമ ഇതി തിസ്രഃ സുരന്യനാരകാഃ |
തത്രാപ്യേകൈകശോ രാജൻ ഭിദ്യന്തേ ഗതയസ്ത്വിധാ |
യദൈകൈകതരോന്യാഭ്യാം സ്വഭാവ ഉപഹന്യതേ || 41 || 381

സ ഏവേദം ജഗദ്ധാതാ ഭഗവാൻ ധർമരൂപധൃക് |
പുഷ്പാതി സ്ഥാപയൻ വിശ്വം തിര്യങ്നരസുരാത്മഭിഃ || 42 || 382

തതഃ കാലാഗ്നിരുദ്രാത്മാ യത്സൃഷ്ടമിദമാത്മനഃ |
സന്നിയച്ഛതി കാലേന ഘനാനീകമിവാനിലഃ || 43 || 383

ഇത്ഥമഭാവേന കമിതോ ഭഗവാൻ ഭഗവത്തമഃ |
നേത്ഥമഭാവേന ഹി പരം ഭൃഷ്ടമർഹന്തി സൂരയഃ || 44 || 384

നാസ്യ കർമണി ജൻമാഭൗ പരസ്യാനുവിധീയതേ |
കർത്യത്വപ്രതിഷേധാർഥം മായയാജ്ജിരോപിതം ഹി തത് || 45 || 385

അയം തു ബ്രഹ്മണഃ കൽപഃ സവികൽപ ഉദാഹൃതഃ |
വിധിഃ സാധാരണോ യത്ര സർഗാഃ പ്രാകൃതവൈകൃതാഃ || 46 || 386

പരിമാണം ച കാലസ്യ കൽപലക്ഷണവിഗ്രഹം |
യഥാ പുരസ്താദ്വ്യാഖ്യാസ്യേ പാദ്മം കൽപമഥോ ശൃണു || 47 || 387

ശൗനക ഉവാച
യദാഹ നോ ഭവാൻ സൂത ക്ഷത്താ ഭാഗവതോത്തമഃ |
ചചാര തീർത്ഥാനി ഭുവസ്ത്യക്ത്വാ ബന്ധൂൻ സുദുസ്ത്യജാൻ || 48 || 388

കൂത്ര കൗഷാരവേസ്സസ്യ സംവാദ്യോദ്യാത്മസംശ്രിതഃ |
യദ്വാ സ ഭഗവാംസ്തസ്മൈ പുഷ്ടസ്തത്ത്വമുവാച ഹ || 49 || 389

ബ്രഹ്മഹി നസ്തദിദം സൗമ്യ വിദുരസ്യ വിചേഷിതം |
 ബന്ധുത്യാഗനിമിത്തം ച തമൈവാഗതവാൻ പുനഃ || 50 || 390

സുത ഉവാച
 രാജ്ഞാ പരീക്ഷിതാ പുഷ്പോ യദവോചൻമഹാമുനീഃ |
 തദ്ദ്വ്യാഭിധാസ്യേ ശൃണുത രാജ്ഞഃ പ്രശ്നാനുസാരതഃ || 51 || 391

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ വൈയാസക്യാമഷ്ടാദശ
 സാഹസ്ര്യം പാഠമഹംസ്യാം സംഹിതായാം ദ്വിതീയസ്കന്ധേ
 പുരുഷസംസ്ഥാനുവർണനം നാമ ദശമോദ്യായഃ ||